

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldem-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félèvre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A mi a jövő dolga, de a jelenre tartozik.
II. Széchy Károly. — Az erkölcsnevelés természetszerű útja. (Nagy
Lajos n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.) — Egyházi lap-
szemle. — Tudásul és figyelemben tartásul. — Irodalom. — Kü-
lönfélék.

A MI A JÖVŐ DOLGA, DE A JELENRE TARTOZIK.

II.

Kolozsvár, 1880. nov. 5.én.

Mi voltaképen a kérdés?

A kérdés egyszerűen az: hogy felsőbb ok-
tatásunk helyesebb irányba indítása után mi a
teendője az államnak, a felekezeteknek, különösen
a protestantizmusnak a tudomány fejlődése érde-
kében?

Az állam megkezdette a nehéz föladatot, mi
bizonyára sok éles támadást, sok keserű védel-
met von maga után, hogy a mivelt társadalomból
irtsa a gyomot, — a proletarizmust, a mennyire
lehetséges. Az érdekeltek és elfogultak jelennek
élő egész serege fölzúdúl ellene, a létért vagy
az ellenzékeskedésért való küzdelmében követelni
fogja: hogy hagyja őket az Isten kegyelmére, mi-
kép tengődhessenek, ha nem élhetnek. Igen, meg
lehetne nekik adni kárörvendő nagylelkűséggel a
szabadságot, hogy vesztökbe rohanjanak, hogy ár-
kot se ugorjanak, mégis nagyot essenek, ha csak
szerencsétlen magok pusztulásáról volna szó. De
az ő követelésök olyan, mint az államadósság,
hogy terhe a jövő nemzedékek vállaira esik, és
még sem olyan, mint az államadósság, mert a
míg ez az államul való létet, a nemzetül fönma-
radást biztosítja, addig az a következő nemzedé-
kek egyéni lételet és boldogulását ássa alá, a
nemzeti tudományosság kiterjedését és emelkedé-
sét rontja meg. Az érdekeletlenek és belátóbbak

készek ugyan megnyugodni a fejlődés természetes
menetében, — hanem azért lesz közöttük elég,
a ki hangoztatni fogja, hogy történeti jogaik meg-
szüntetése fejében adjon nekik az állam kártéri-
tést; hogy ha feloszlatja a fogyatékos intézeteket,
melyek a tehetségteleneket is körükbe gyűjtik, a
tehetségeseket is félig képzik, legyen figyelemmel,
legyen gondoskodással mind azok, mind ezek iránt.
S ez a követelés tökéletesen igaz, jogos és méltá-
nyos. Az államnak a maga érdekében is szük-
séges gondoskodni, hogy azok, a kik nem alkal-
masok arra, hogy a középiskolákban végezzenek
s felsőbb intézetekbe menjenek, ha mégis egy-
szerű földmivesek vagy mesteremberek lenni nem
akarnak, mert több a hivatások vagy a becsvá-
gyok, — kellő intézeteket találjanak. Az állam-
nak meg kell fontolnia és be kell ismernie, hogy
az a pár gazdasági akadémia, mely mai napság
fönnáll, koránt sem felel meg az ország szükse-
geinek, azokat részint fejleszteni, részint szaporí-
tani kell; azonkívül üdvös volna pár helyütt er-
dészeti akadémiát szervezni, a minő van a
haladottabb külföldön feles számmal. Magyaror-
szág nagy erdőségekkel bir, s ez erdőségeket nem
hogy pusztítani, sőt inkább növelni szükség; nem-
zetgazdasági és éghajlati okok egyenlő nyomaték-
kal tanácsolják, szinte parancsolják ezt. Honnan
kerül hozzájok a képzett ember? Hiszen mai
nap úgy az állam, mint a magán birtokosok szol-
gálatában nagyobbára idegenek állanak? Az
legyen-e Magyarország hivatása örökkön, hogy ide-
geneket tápláljon? Nem-e inkább missioja az,
nem hasznosabb-e nemzeti és gazdasági tekintet-
ben egyiránt, hogy a maga fiai számára biztosít-
son minden pályakört, azok számára, a kik itt
élnék s itt akarnak halniis? Igen biz az, ez kérdés

árgya sem lehet; az államnak érdeke hirdeti, azért az államnak föladata megadni a módót és alkalmat, hogy fiai a szükséges szakismeretet megszerezhessék. A gazdasági és erdészeti akadémia a gyakorlati életnek, de bizonyos magasabb irányban képez: nem lenne azért mellettük fölösleges néhány mezőgazdasági iskola alkotása, a melyek közelebb esnének a kisebb földbirtokosok igényeihez, s alkalmas elhelyezésök miatt könnyebben hozzá férhetők is lehetnének.

Azt hisszük, hogy ily gondoskodás mellett nemzetgazdaságunk néhány évtized alatt hatalmasabb lendületet venne; s azt hisszük, hogy ily támogatással iparunkat is erősíteni s nemesbíteni lehetne.

Kormányunk e téren nem maradt el a kezdeményezéstől: már föllállította az első közép ipariskolát Budapesten. E helyes úton kell haladnia, s lassan-lassan, a mint az állam pénzügyei javúlnak, minden nagyobb városban, minden ipari központban ilyen intézet hozandó létre. Hiszen rég veri már a magyart a Teremtő, csak reménylenünk lehet, hogy jobb időre virradunk, hogy gazdagabb, áldottabb termékeink lesznek, s megtehetjük nemzeti erőink minden irányban való kifejtésére a szükséges beruházásokat. Mind e dolgok, a melyek előbb-utóbb létesítendőek, az állam rendező kezére várnak; ez iránt tisztában kell lennie magával, hogy az efféle természetű szakiskolák szinte kizárólag az ő budgetjére nehezednek. S így jobb, ha minél hamarább, a mint csak lehetséges, kezdi végzeni a teendőket.

De talán elfelejtkeztünk a kérdéstről?

Hiszen egyre csak a gyakorlati élet követeleseivel foglalkozunk.

A kérdés pedig: hogy mi a teendő a tudomány fejlődése érdekében?

Meglehet, úgy látszik, hogy elfeledkeztünk, hanem valósággal épen a kérdéshez beszélünk, Mert épen a tudomány érdekében szükséges, hogy háruljon el mindaz, a mi akadéka, nyűge, háruljon el úgy, hogy többé a fejlődésnek útjába ne állhasson, s hogy a tudomány a maga haladásában biztosan lendülhessen, — lerázva szárnyairól, a mi a föld rögeihez köti, a mi nyomorúságos vergődésre s veszteglésre kényszeríti. A tudomány fejlődése érdekében, a dolog, hogy úgy mondjuk, negatív része szinte kizárólag az

állam teendője, — a pozitív-részére nézve jogosan és méltányosan számíthat a felekezetek segédkezésére, buzdító versenyére.

Azt hisszük legalább, hogy a felekezetek, ha meggyőződnek, mikép közoktatási kormányunk nem autonomiájok ellen akar támadni, hanem a nemzet értelmiségének a tehetségek szerint megfelelő pályákra terelésére törekszik, s e törekvésének sikeréért a nemzet érdekében a legönzetlenebb áldozatokat tanúsítja, ha meggyőződnek, mikép közoktatási kormányunk az állami jogakadémiai hiányai fölött sem huny szemet, a mint ezt a pozsonyival szemben világosan bebizonyította, hanem a gyöngéket, a kor és tudomány igényeinek meg nem felelőket eltörli, vagy egyesítés által erősíti, — azt hisszük, hogy a felekezetek példája után minden kényszerítés nélkül igaz úgyszeretettel és fölbuzdulással fognak menni, s intézetöket az itt-ott mutatkozandó törpe ellenzék meggyőzésével oly karba, oly javadalmaszba helyezendik, hogy büszke öntudattal hirdethessék a magokéinak, s ismertethessék el közönségesen olyanoknak, a melyek kitünő erőikkel s kitünő eszközeikkel nemcsak a tudomány elért eredményeinek közlöi, hanem a tudomány fejlődésének is hatalmas előmozdítói. S azt hisszük, hogy nemes ambitiojukban még tovább mennek, hogy versenyezve fognak az államnak segédkezet nyújtani, hogy majdan az akadémiai oktatást nagy részben az egyetemi váltsa föl.

Mert a haladás törvényénél fogva ide kell törekednünk. Mert az egyetemnek épen jellemző missioja a tudomány fejlesztése s a fejlődés kiváló biztosítéka csak benne van. Ez oly igazság, mely bizonyításra se szorúl, de a melynek bővebb megvilágítása mégis szükséges, — mert közelebb és meggyőzőbbben vezet fejtegetéseink végcéljához.

A mit azonban utolsó cikkünkre hagyunk
Széchy Károly.

Az erkölcsi nevelés természetszerű útja.

(Nagy Lajos, n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.)

Talán kivétel nélkül mindnyájan a természetesnek gondolatával jelentek meg e helyen és ezen perczen, tisztelt közönség és nemes ifjuság! mert hiszen főiskolánknak több százados gyakorlata folytán nagyon is természetesnek talál-

haták, hogy mint újonnan választott tanárnak elődöm tanszékét ünnepélyes beköszöntővel kell elfoglalom.

De ha tisztelt halgatóim ezen természetes gondolat-tal sereglének egybe, viszont én is a természetszerűnek eszméjével üdvözölöm tisztelt hallgatóimat, — azzal az eszmével, melynek megtestesült alakját, J. J. Rousseau-nak nevelésről irt munkáját elnevezék a természet evangéliumának; azzal az eszmével, mely egy század óta annyira átalakító, sőt jótékony befolyást gyakorolt az európai népeknek úgy összes nevelési rendszerök irányára, mint társadalmi életök, sőt jogokat szabályozó törvényhozói munkásságuk szellemére is, s melynek mind nagyobb-nagyobb mértékben kell áthatni és irányozni nemcsak az ifjú nemzedék nevelésére hivatottaknak e nemű összes tevékenységét, hanem a társadalmi intézményeket és az állami törvényhozás mindennemű munkásságát is, ha a civilisatio igaz eredményeit, mint örökséget, biztosítani, a jövő nemzedéket az anyagi, szellemi, erkölcsi és vallásos létért való küzdelmek győzelmes kiállítására képesíteni, s ez által a művelődés jó eredményeit nemzedékről-nemzedékre szaporítani és a szakadatlan előhaladást, a vég nélküli tökéletesedést biztosítani akarják: ezen nagy eszmével léptem hallgatóim elé, midőn egyházkerületünk megtisztelő bizalma és a főiskolai előljáróság felhívása folytán, hivatásom szép és nemes céljához képest, székfoglalóul az erkölcsi nevelés természetszerű útját szándékozom felmutatni.

Vajha eme nagy eszmének — az itt kijelölt körben — igaz tolmácsa, és mint nevelő-tanító, soha nem tévedő, mindig helyes úton járó követője lehetnék!!

Mielőtt azonban fölvetett tárgyamra egyenesen rátérnék, előzőleg — bevezetésül — arról kell szólanom: miben áll a természetszerűség általában? s belőle miféle más irányadó eszmék vonhatók el?

Ha valaki egy patak vizerejét birtokának valamely magasabban fekvő pontján akarná hasznosítani, s e végre a patak vizének sodrába egy chinai kereket és az ez által felemelt víztömeg felfogására és vezetésére czélszerű csatornákat alkalmazna: ezen eljárásában követné a természeti erők működésének törvényeit; és eljárása épen ezért természetszerű és így észszerű is fogna lenni. De ha valaki ugyanazt a czélt, a physikai erők törvényeinek figyelembe vétele nélkül kísérténé meg elérni: eljárását épen azért, mert a természeti erők törvényeibe ütköző, természetellenesnek, és így észszerűtlennek is fogják ítélni.

Miként a physikai erőknek, ép úgy megvannak saját működési törvényei az emberi organismus testi és szellemi erőinek is; s megvannak természetes feltételeik, a melyek alatt működni és fejlődni képesek.

A ki ezen törvényekhez alkalmazkodva, és a szükséges feltételeket előteremtve, intézi nevelői munkásságát: az természetszerűleg jár el és működését siker koronázza. Ellenben az, ki önkényesen és erőszakos kézzel nyul a természetadta emberi erők fejlődési menetébe, természetellenesen és így észszerűtlenül cselekszik, mert az erőszakosság mértékéhez képest vagy késlelteti és megakasztja, vagy teljesen elfojtja fejlődésükben a különben fejlődésre képes

erőket, vagy talán ellenállásra, sőt nyílt kitörésre kényszeríti a természetet. „A természet — mondja Beneke — csak akkor engedelmeskedik az embernek, ha előbb az ember is hallgatott a természetre.“ Megdönthetetlenül igaz ez az embernek nemcsak a kültermészeti erőket hasznosítani akaró munkássága, hanem azon működésre nézve is, melylyel az emberi organismus testi és szellemi erőire kíván befolyást gyakorolni.

Épen ezért minden nevelés csak úgy vezet célhoz, és csak úgy üdvös, ha hiven és értelmesen szolgálja a természetet, vagyis akkor, ha az emberi erők fejlődésére szükséges feltételeket előteremtve, mindent megtesz, a mi azon erők egészséges fejlődését előmozdítja, és mindentől óvakodik, a mi azok fejlődési törvényeivel ellenkezik.

Ebben áll általában a nevelés természetszerűsége, mely — mint egyik nevelési alapelv — minden nevelőnek, legyen az tanító vagy szülő, specialiter az erkölcsi nevelésre nézve a következő tanácsot adja: Ismerd meg általában az ember testi és szellemi erőinek fejlődési törvényeit és feltételeit! ismerd meg különösen, mint a leendő ember erkölcsiségének felelős hitbizományosa, az érzelmek, kedély, indulatok, hajlamok, szenvedélyek, ösztönök, akarat és a szilárd, következetes erkölcsi jellem fejlődésének törvényeit és fejlődhetősök feltételeit! És ezen ismeretre támaszkodva, mozdítsd elő az egészséges, emberhez egyedül méltó, valódi erkölcsi fejlődést! Óvakodj minden erőszak-tól, de a mit üdvösnek látsz, el ne mulasd! Ne hamarkodj, semmit el ne siess, de ám ne is késsél: mindent a maga idejében.

A természetszerűség ezen általános elvéből a következő különösebb szabályok folynak: 1. Az erkölcsi nevelés kövesse a gyermeki szellem fejlődési menetét, s különösen: alkalmazkodjék a gyermek érzelmi és értelmi fejlettségének fokozásához. Más vezetést és bánásmódot kíván a 4 vagy 10 éves gyermek, s mást a serdülő vagy a már 20 éves ifjú. 2. Legyen az erkölcsi nevelés kitartó. Akadályok és nehézségek a nevelőt vissza ne riaszszák, csüggedésre és lemondásra ne kényszerítsék, mert csak kitartás arathat sikert, — olyan az hatásában, mint a kősziklára szabályszerűleg hulló vízcseppek. 3. Legyen az erkölcsi nevelés szemléltető. Ezen szabály arra hívja fel a nevelőt, hogy a mit növendéke lelkébe akar oltani, arra nézve kézzel fogható mintát mutasson fel saját érzelmeiben és tetteiben, másfelől világosítsa azt mások életéből vett eleven példákkal. 4. Legyen az erkölcsi nevelés ösztönző. Érdek nélküli tettek nincsenek. A gyermek ilyen vagy olyan magaviselet tanusításában egyáltalán nem talál semmi gyönyörűséget, de ha a szülők helyesléssel találkozik, az örömet okoz neki; és helyesléssel járó öröm reá nézve ösztönrugóul szolgáló hasonló magaviselet tanusítására, vagy az ellenkezőnek kerülésére — a tapasztalt szülői roszalás miatt. 5. Legyen az ösztönrugó alkalmazásában fokozatos és az életkornak megfelelő. Gyermekeket alsóbb, fiatal embereket magasabb nemű ösztönrugókkal kell tetteire indítani. 6. Legyen egyéni az erkölcsi nevelés. Öröklött szervezeti bajok, vérmérsékleti

különbségek más meg más bánásmódot tesznek ajánlatossá, sőt szükségessé — a különböző gyermekekkel szemben — már a családi körben, annyival inkább az iskolában, hol az egyéniségek testi, lelki szervezete részint öröklés, részint az előző családi nevelés következtében annyira elütő. 7. Legyen az erkölcsi nevelés oktató, azaz fejleszse a növendék ítélőtehetségét, erkölcsi belátását. 8. Legyen végre összhangzó. Az erkölcsiség nem elégszik meg pusztán az érzelmekkel, sem az erkölcsi belátással, sőt még a cselekedettel sem, ha az megfelelő értelemről nem ered és belátáson nem alapul. Értelem, belátás és akarat, vagy cselekedet legyenek összhangzók!

Megkísértem immár — ezen irányadó eszmék alapján — felmutatni az utat, melyen egyedül haladhat a siker biztos reményével minden erkölcsi nevelés.

Emberi nemünk az államkormányzásnak számtalan formáit tanulta ismerni. De ha a nagy társaságok, az államok dicsekedhetnek sokféle kormányformával, e tekintetben a legkisebbek, a családok sem maradnak hátra. Mert itt is feltalálható, mint amott, például az abszolút uralom, a zsarnok uralom (tyrannismus) és a rémuralom (terrormus), melyeknek közös jellemvonásuk, hogy az egyiknél nagyobb, a másiknál kisebb mértékben ugyan, de azért mindeniknél elnyomja a hatalmas a gyengét; akadályozza, sőt elfojtja működéseikben a gyengének jóra való természetes erőit és ösztöneit részint előítéletes elfogultságból, részint oktalan szeszélyből, részint a tekintély és hatalomgyakorlás elveszthetésének vak félelméből. Van továbbá köztársasági családkormányzás is, még pedig többféle változatban. Egyik formája a köztársasági családkormányzásnak az, hol a természet és Isten kegyelméből kormányzásra hivatottak, részint, mert keblök titkos vágyai és a multságok gyönyörrei másfelé vonják, részint, mert más országok (családok) ügyei inkább szívőkön fekszenek, mint saját népek életéréke: ott hagyják a népet magára, hogy maga kormányozza önmagát. És a nép kormányoz is: használja a szabadságot emberül! Ez az úgynevezhető néptömeg uralom (ochlocratia). A köztársasági családkormányzásnak egy másik formája alatt már szívőkön hordják ugyan a nép érdekét a kormányzásra hivatottak, mert mint jószívű kormányfők lelkiismeretesen gondoskodnak a nép anyagi szükségleteiről, a mindennapi kenyérről, sőt talán más országok ügyeivel sem törődnek felettébb, de mert azt hiszik, hogy a nép természetes erői csak önkormányzás alatt fejlődhetnek szabadon, természetes irányban vagy felettébb keveset, vagy egyáltalán nem is kormányoznak, hanem engedik, hogy a nép maga kormányozza önmagát, s tanuljon élni a szabadsággal. Ez az úgynevezhető mérsékelt köztársaság. Harmadik köztársasági forma a választó köztársaság — egészen a régi római köztársaság mintájára, mert a nép itt is választ, épen mint a régi rómaiak, azzal a csekély különbséggel azonban, hogy ez az újkori választó népség nem mondja meg előre, hogy mennyi időre választ, hanem egyszerűen csak választ. Ma megteszik kormányzónak például az apát, de ha ő a népet boszantani találná (mert hát a

népet hogyan tudná boszantani a hatalom?!), azonnal le szállni kényszerítik a hatalom diszes polczáról, és helyébe ültetik, igen természetesen, az ő vetélytársát, az anyát. Sorsát azonban ő sem kerüli ki: ő is megbukik. S mi több, a megbukott nagyságok — épen mint hajdan a hatalomra vágyó római polgárok — multságok rendezésével és más kellemes dolgokkal keresik és hajhászszák a népszerűséget, valahányszor megbukva, ismét hatalomra jutni akarnak. Van örökös monarchia is. Ott fekszik ő piczi fensége a piczi bölcsőben, és parancsol éktelen hatalmasan, a mint csak légzési szerveinek a természet engedte, vagy oda áll és nagyot toppant nemes haragjában piczi lábaival a palota közepén, és mozgásba jön az egész ország! Mert hát nagy baj van, valami nem tetszik a piczi fenségnek, valamit talán nagyon is akarna! Nem ritkán megesik az is, hogy mikor az uralkodónak minden alattvalója csendesesen pihen, őt álmatlanság gyötri, nem tud aludni, ne aludjanak tehát alattvalói se!! Ez talán minden kormányformák között a legtermészetellenesebb, erőtlén lény vezetésén úgyszólván orránál fogva az erőseket és erőtlenekeket egyaránt, értelmetlen lény az értelmesekeket! Van végre monarchia aristocratiai elemek túlsúlyával. Itt az erős és értelmes kormányoz ugyan, de befolyást engedve a néptömeg kormányzására a népből kiválóbb s főleg kedveltebb egyéniségeknek, az u. n. kedvenczeknek vagy kedvenczeknek.

A családkormányzásnak ezekben illusztrált s ezekhez hasonló formái egytől-egyig természetellenesek azért, mert az ember-individuummal született természetes erőket vagy lekötik fejlődésükben, sőt el is fojtják, vagy ellenkezőleg féktelenül engedik működni. Egyik annyira veszélyes szélsőség, mint a másik. Az egyedül biztos út a két szélsőség között halad. Ezt fejezi ki a következő jelszó:

„Szabad utat a természetnek! szabad utat az ész korlátai között!” Ez legyen minden nevelés jelszava, ez az erkölcsi nevelésé is! Hadd működjenek a gyermek primitív ösztönei; hadd táplálkozzék, szívja az egészséges levegőt, gyakorolja izmait, használja érzékszerveit, hadd duzzadozzanak erői!! Ámde miként szabályozzuk, medrében haladni kényszerítjük a partokat szaggató vagy kiadásával romboló folyamat; vagy miként karóhoz kötjük a dúsán hajtó csemetét, hogy valamely külső vagy belső ok miatt el ne ferdüljön, akként szabályozza a duzzadozó erők működését az értelem és belátás, a mely ha valahol csakugyan meglehet, bizonyára nem az értelmetlen gyermekben, hanem csakis a szülőknél kereshető.

És mert belátás, értelem csak a szülőknél kereshető, természetszerűleg csakis a szülői belátáson és tekintélyen alapuló szülői akarat azon egyetlen támasz, mely mellett szabályosan nevelkedhetnek a gyermek természetes erői. Azok, kik a gyermeket önmagára bízandónak vélik, felettébb végzetes tévedésben élnek. Rábizni a gyermekre, hogy maga szabályozza magát, és magaviselet dolgában maga alkosson magának törvényt, ez annyi volna, mint házat építeni futó homokra, vagyis az erkölcsiségnek egyáltalában nem vetni alapot. Vagy ha nem biznók is egészen a gyer-

mekre a maga kormányzását, de mert értelmességet teszünk fel benne, ezen értelmességet kívánók segítségül venni az ő kormányzásánál, ez megint annyi volna, mint a czélt használni ugyanazon czél eszközéül. „A jó nevelés végcélja ugyanis, mint Rousseau mondja, az, hogy eszes embert neveljünk, ha tehát értelem által akarnók nevelni a kis gyermeket, — akkor, midőn még nyoma is alig van az értelemnek, — az annyi volna, mint végén kezdenni a nevelést, vagyis magát a művet annak eszközéül használni.“

„Gyermekek irányában erőt, felnőttek iránt értelmet kell kifejteni, ez a természet rendje.“ „Az igazi bölcsnek nincs szüksége törvényre“ — mondja Rousseau. Ámde szüksége van törvényre annak, a ki sem bölcs, sem értelmes, minő a kis gyermek, még pedig erős törvényre van szüksége.

Uyen egyedüli törvény az értelmetlen kisdedekre nézve az értelmes szülői akarat, melyet a magok gyöngeségével szemben ép oly hatalmasnak és áthághatatlanak kell érezniök, mint a physikai világ erőitörvényeit.

Szülői akarat s ezzel szemben gyermeki engedelmesség: ez minden erkölcsiségnek és bölcseségnek kezdete és feltétele.

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ folyó évi 44-ik számában J. „A reformáció emléknapi“ feliratú vezércikkében ezt mondja:

Nekünk protestánsoknak nincsenek szentjeink kath. értelemben, de vannak a múltból nemes jellemű hitbajnokaink, kiknek nevét és emlékét örök dicsfény köríti, mely átragyog, soha el nem enyészve, az egymásután következő évszázak homályán. Talán megérdeklőnk is, hogy néha-néha megemlékezzünk róluk, kivált a reformáció egyik kimagasló hőisének első föllépése emléknapiján. Megerdemlik-e ezt valóban? Bizonyára meg! Hiszen az egész világ s az egyháztörténelem tanúbizonyságot tesz reformátoraink működésének áldásos eredményéről. Igaz, panaszokat is lehet hallani egyházunkban, de épen ezek bizonyítják, hogy egyházunk a folytonos haladás elvét vallja. A korábbi időben a prot. népek messze kimagaslottak a más vallásúak felett szelidebb és nemesebb erkölcsük által; az újabb időben pedig egyházunk áldásos hatása más egyházak hiveinél is érezhető lévén, az egész nyugoti kereszténység újjá született, a régi vadság, türelmetlenség szellemét tova űzve s mindinkább a felebaráti szeretet és szelid humanismus lelke által vezéreltetve. Korunk vallásosság és hitbuzgóság tekintetében sem áll hátrább a régienél.

De reformátoraink működésének áldásos hatása nem csak a vallás-erkölcsi élet körében nyilatkozik, hanem kihat a szellemi életre is. A wittenbergi vár egyik kapuja előtt rakott tűz nem csak a pápai bullákat emésztette meg, hanem azon ezer éves békákat is, melyek a különféle

tudományágakat lenyűgözték; a Helvetia bércei között keletkezett szellem a tudományok templomait is sok régi bálványképtől tisztította meg, s idő múltán üditőleg hatott a tudományok mezején is. A 16-ik század reformatioja a tudományok új életre költésében nagy érdemeket szerzett; az evangéliumi egyház volt a világi tudományok legihivebb dajkája. Mi Krisztus vallását és egyházát soha sem féltjük a tudomány által ébresztett viharoktól. A kereszténység mindamellett, hogy első századaiban az egész tudományos világ ellenséges, vagy közömbös állást foglalt el vele szemben, diadalmaskodott a régi világnézet felett; ma még kevésbbé félünk az Úr hajlékainak összeomlásától, sőt úgy tapasztaljuk, hogy a tudományok szabadabb és szélesebb fejlődésével erősebb és szélesebb alapot nyer Krisztus szelleme, valamint azon evang. egyház, mely e szellemtől van áthatva.

Mi, protestánsok elevenítsük fel időnként azon hit-hőseink emlékét, kik megújították Krisztus evangéliumát, szabadulást hozva általa az emberiségnek.

A „Protestáns Hetilap“-ban — s. „A jövő lelkeszei és gyülekezetei érdekében“ című vezércikkében ezt olvassuk:

Egyházunk jövője theologus ifjainktól függ. Azonban a theologiai tanfolyam iránt itt-ott mostoha anyáskodás észlelhető. Óhajtható volna, hogy a theologiai tanfolyamon a tudományos képzést vallásos szellem lengje át, a lelkeszi vizsgák oly szigorúakká tétessenek, mint a tanáriak, a praegia, a theologiai tárgyról rögtönözve: „észenesseitek és a bibliában olyan jártasok legyenek, hogy bibliái imát könyv nélkül mondhasanak, a cura pastoralis az életben legyen bemutatva szegények, betegek, rabok látogatása és vallásos vigasztalása által. Élő nyelveket kell tanítani theologus ifjainknak; főképen a német és szláv nyelv oly mérvű elsajátítására kell alkalmat nyújtani, hogy e két nyelven az a rra vállalkozók képesek legyenek Isten igéjét hirdetni.

Ugyane lapban Jóna Gy. „Mea culpa, mea maxima culpa“ feliratú cikksorozata második közleményében azt mondja, hogy Petrovich előadásában — bár egyelőre burkoltan — kijelenti, hogy a tanárképzés és a képesítés joga nem hagyható meg az állam kezében. Ugyanis az állam, mely mellett ellenőrző közeg nincs, s a mely anynyit sem teljesít, mennyit az általa ellenőrzött felekezettől kíván, nem teljesítheti jól a tanárképzés és képesítés nagy munkáját. E munkát tehát okvetlen oly egyházi, vagy más társulatokra kell bízni, melyek nem magok legyenek maguknak ellenőrzői. E társulatok közt pedig mind ama helyzeténél fogva, melyet az államban elfoglal, mind szellemi és anyagi erejénél fogva legalkalmasabb a r. kath. egyház.

Tudásról és figyelemben tartásról.

Az új büntető törvény alábbi cikkelyei a papokat érdeklők, s közlésüket ez okon időszerűnek tartjuk:

IX. FEJEZET.

A vallás és ennek szabad gyakorlata elleni büntettek és vétségek.

190. §. A ki a 171. §-ban meghatározott módon Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz, a ki az állam által elismert vallás szertartását erőszakkal megakadályozza, vagy megzavarja: vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.

A kísérlet büntetendő.

191. §. Vétséget követ el, és hat hónapig terjedhető fogházzal és kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, a ki az állam által elismert vallás szertartásai gyakorlatára rendelt helyiségben nyilvánosan botrányt követ el, vagy a vallási tiszteletnek tárgyát, — vagy oly tárgyakat, melyek a szertartások végzésére rendelvek, a szertartásra rendelt helyiségben, — vagy bár azon kívül, de a vallásos szertartás alkalmával, tettel, vagy botrányos szavakkal meggyaláz.

192. §. Vétséget követ el, és egy évig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: a ki az állam által elismert vallás lelkészét, — a midőn az vallási szertartást teljesít — szóval, tettel, vagy fenyegetéssel, nyilvánosan megtámadja.

Ha pedig a lelkészt vallási szertartás teljesítése alkalmával testileg bántalmazza, — büntettet követ el, — és a mennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik: két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Kettős házasság.

251. §. A ki törvényes házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, úgyszintén azon nem házas is, ki tudva, oly egyénnel házasságot köt: a kettős házasság büntetést követi el, és három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Az pedig, a ki a vele házasságra lépő felet az előbbi kötelék fenállására nézve tévedésbe ejtette öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

252. §. Azon lelkész, a ki tudva, hogy a megkötött szándékolt házasság kettős házasság, a feleket összeadja: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

253. §. Azon lelkész, a kit a kettős házasság megkötése körül gondatlanság terhel: vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

XVI. FEJEZET.

A családi állásra vonatkozó büntettek és vétségek.

554. §. A ki valamely gyermeket más családba csempész, kicserél, elsikkaszt, eltitkol, rendszerint járt helyre kitesz, vagy bármely más módon családi állásától megfoszt, vagy ezen állását megváltoztatja: a családi állás elleni büntetést követ el, és egy évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha pedig a cselekmény nyereszkedési szándékból követtetett el: öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

255. §. A ki a házasság megkötésénél, a másik fél

előtt, valamely bontó akadályt elhallgatott, vagy a másik felet oly tévesztés által birta a házasság megkötésére, mely miatt az felbontatott, vagy semmisnek nyilvánított: a családi állás elleni büntetést követi el, és két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ezen büntett miatt, csupán a sértett fél indítványára van helye a bűnvádi eljárásnak.

256. §. Azon lelkész, a ki tudva, hogy olyan akadály forog fenn, mely miatt a házasság felbontható, vagy semmis, a feleket mégis összeadja: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

257. §. Azon lelkész, a kit olyan házasság megkötésénél, mely fenforgó akadály miatt felbontható, vagy semmis, gondatlanság terhel: vétséget követ el, és hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

XXXII. FEJEZET.

Okirathamítás.

391. §. A ki hamis közokiratot készít, vagy valódi közokiratot, tartalmának megváltoztatása által, meghamisít, ha ebből valakire jogsérelem háramlik, vagy háromolhatik, akár külföldi, akár belföldi legyen azon közokirat: a közokirat hamisításának büntetést követi el, és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

397. §. Az anyakönyvek, és azokból kiadott hiteles alakú kivonatok és bizonyítványok, közokiratot képeznek, és azok vezetésével, valamint azokból hiteles kivonatok és bizonyítványok készítésével, hamisított személyek, ezen cselekményeikre vonatkozólag, közhivatalnokoknak tekintetnek.

Ezen szabály a házassági perekben eljáró egyházi bíróságok tagjaira, jegyzőire és irattáraik kezelőire, úgyszintén a káptalanok és conventek, mint közhitelességű helyek, irattárainak kezelésével, az ezek feletti felügyelettel, valamint az ezekből hiteles alakú okiratok kiadományozásával megbízott személyekre is kiterjed.

1879. XL. TÖRÉNYCZIKK. III. FEJEZET.

A vallás és annak szabad gyakorlata elleni kihágások.

51. §. A ki az állam által elismert valamely hitfelekezet vallásos tiszteletének tárgyát, a vallásos szertartásra rendelt helyiségen kívül és nem a vallásos szertartás alkalmával nyilvánosan meggyalázza és ez által közbotrányt okoz: nyolcz napig terjedhető elzárással büntetendő.

52. §. A ki az 1868. LIII. t. cz. 19. §-ának az ünnepe- és vasárnapokra vonatkozó intézkedését megszegi: száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

53. §. A ki életkorának tizennyolczadik évét még be nem töltött kiskorú egyént az 1868. LIII. t. cz. rendelkezése ellenére másvallás felekezetbe fölvesz: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

54. §. A ki az 1868. LIII. törvényczikk 22-ik §-ában foglalt intézkedés ellenére, a megholtak eltemetését erőszakkal, vagy fenyegetéssel megakadályozza: háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

V. FEJEZET.

A családi állás elleni kihágások.

60. §. Egy hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pünzbüntetéssel büntetendő azon anyakönyvvezető:

1. a ki az állam törvényei szerint érvényes házasságból született gyermeket, — noha e körülményt tudta — az anyakönyvbe, mint az állam törvényei szerint törvénytelen nem jegyzi, vagy viszont a törvénytelen gyermeket törvényesnek jegyzi be;

2. a ki azon esetben, ha az anyakönyvben törvénytelen születésűnek bejegyzett gyermek az illetékes hatóság által jogerejűleg törvényes születésűnek nyilvánított, a hatóságnak azon meghagyását, hogy a törvényesség nyilvánítást, vagy törvényesítést az anyakönyvbe bejegyezze, nem teljesíti;

3. a ki az anyakönyvben törvényes születésűnek bejegyzett gyermekre vonatkozólag, ha azt a bíróság jogerejű ítélete által törvénytelen születésűnek nyilvánította, az illetékes hatóság által vele közölt ítéletnek ezen tartalmát, a felhívás ellenére az anyakönyvbe be nem jegyzi.

IRODALOM.

Halotti Imák, Irta Szász Károly. Második bővített kiadás. Budapest, kiadja Kókai Lajos, 1881. Ára 2 frt 40 kr. Szerző sokkal közelebbi viszonyban áll lapunkhoz, hogysen műve dicséretét megengedhetnök magunknak. E mű különben nem is szorult dicséretünkre. Legékebben szóló ajánlólevele az a tény, hogy első kiadása már jó ideje teljesen elfogyott s derék kiadója a közóhaj hangjára figyelt, midőn annak második, bővített kiadására vállalkozott. Bővített kiadására, mondjuk, mert szerző 1864 óta is, midőn az első kiadás megjelent, gyakran tartott alkalmi imákat, s főleg 1866-ban, mint szabadszállási pap, a kolera-járvány szörnyű napjait együtt élte át akkori liveivel, s akkor mondott imáit is fölvette gyűjteményébe. A 282 lapra terjedő igen diszes kiállítású kötet tartalmaz: 1-ör. Életkorhoz alkalmas zott közönséges imákat és pedig gyermekek fölöttit 13-at; ifjak fölöttit 10-et; apák, anyák és más középkorúak fölöttit 21-et; öregek fölöttit 20-at. 2-or. Különösebb alkalmi imákat, részint idősziakat, részint rendkívüli halálesetben s nagy szenvedők fölött mondottakat, összesen 34-et; továbbá a kolera-járvány alkalmával mondottakat, összesen 17-et: végül kiváló jelességű egyének fölöttit 10-et. A toldalék elő- és utófeháásokat tartalmaz, szám szerint 40-et. Ime, a változatos s gazdag tartalom, mely a papi pályán felmerülő szomorú alkalmakat, mondhatni kimerítően, magába öleli, s a szolgálattételnél oly kalauzúl szolgál, a minőt csak egy országszerte elismert nevű egyházi író s szónok nyújthat. E kötetnek kelendőségétől függ az, hogy a kiadó azon dicséretes számdékát, mely szerint szerző többi papi dolgozatait is közrebocsátja, valósíthatja-e? Ajánljuk e körülményt is paptár-

saink figyelmébe, kiknek soraiban feles számmal vannak olyanok, kik szerzőnek azon időben, midőn még a mi egyházkerületünk szolgálatában állott, pályatársai, barátai valának.

Egyházi beszédek. Ünnepek és vasárnap délutánra. Irta Zombori Gedő, megyeszói ref. pap, I-ső füzet. Budapest, 1881, Kókai Lajos tulajdona. Ára 1 frt 20 kr. Szerző jó szolgálatot tett egyházi irodalmunknak, midőn e beszédeit a közhasználat javára közrebocsátotta. A délelőtti ünnepi egyházi beszédgyűjtemények, a közelmúlt pár évtizedben, feles számmal, kerültek nyilvánosság elé, úgy hogy azokban — mondhatni — dusskálni lehet. A délutáni istenitiszteleket követelményeit kielégíteni célzó alig egy-kettő, a minnek eredménye lőn, hogy hallgatóságunk azon jelentékeny részének, mely elfoglaltsága miatt csak délután keresheti föl az Úr templomait, vallásos szükségei igen sok helyett elhanyagolt állapotra jutottak. Egyházi irodalmunk a délutáni istenitisztelekre alkalmas rövidségű, népies hangú, bibliai szellemtől átlengett egyszerű beszédekben szegény. E szempontból örömmel üdvözöljük Zombori Gedő beszédgyűjteményét, mely a jelzett fontos czélnak sikeresen megfelelő, a kellő rövidség, a népiesség, vallásos szellem s egyszerűség keltekeit magában szépen egyesítő, s mint ilyen az ifjabb lelkeszi nemzedék által bizton használható. A gyűjtemény 162 lapon 35 egyházi beszédet foglal magában és pedig a következő tárgyak fölől: A mi legnagyobb örömünk. Mária és Erzsébet találkozása. Jézus tudományának hatása. Az öröm és béke hirdetői. A mi ajándékunk. Simeon. Mi marad meg az év végén. A teremtés története. A testvérgyilkos. Jézus gyermek kora. A tánczó Dávid király. A jó meny. Barzillai. Bartimeus. A háziasság. Jézus színe-változása. A nyelv. A lélek bőjtje. A lelki állom. A király szolgálai. Péter megtagadja a Krisztust. Jézus megmossa a tanítványok lábait. Jézus a Gethsemáné (olajfák hegyén) kertben. Jézus diadal útja. Jézus halála. A kereszt dicsősége. Az eledel, mely megmarad. Az Emmausba menő tanítványok. Tamás. Dániel. A nehézkóros leány és gazdája. Sámson boszuja. A rend. A szegény özvegy két fillére. — Ajánljuk az érdeklettek figyelmébe, annyival is inkább, mert egy oly kiadó, mint Kókai Lajos, ki — mondhatni — kizárólag a prot. egyházi irodalom támogatására s terjesztésére szenteli vállalkozási buzgalma egész teljességét, a mi támogatásunkra kiválóan méltó.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. nov. 6-án.

— Szegény Bethlen-főtanoda újlag szomorú helyzetbe jutott: ügyvéde, Biró Miklós által. A számadás-vizsgálással megbízott egyik tanár, Lőthe Lajos, ugyanis rájövén, hogy egy 1800 ftos még 1878-ban megítélt és végrehajtás alá bocsátott követelés a pénztárra az ügyvéd által nem lőn beszolgáltatva, folyton sürgette az ügyvédnél a behajtást, ez azonban az árverés még meg nem történ-

tét állította, míg végre beszerezte az illető törvényszék hivatalos igazolványa, hogy a pénz az ügyvéd által felvételt, de pénztárra nem lön beszállítva: Lőthe Lajos jelentést tőn. Az előjáróság, ennek következtében, kezébe vette az ügyet; br. Kemény István főgondnok az ügyvéd és neje 6000 frt erejéig kiállított kezeslevelét az ügyvéd birtokára bekebelezte s miután egy másik 1300 frtos fölhajtott, de be nem szolgáltatott összeg utóbb szintén kiderült, a bűnügyi jelentés megtéetett a királyi ügyészségnek, helyettes ügyvédül pedig Veres Bálint vétetett föl, ki az ügyiratok átvételét Biró Miklóstól meg is kezdette. A tanoda jelenleg, az ügyvédi biztosítékot is beleszámítva, 7800 frt erejéig van a volt ügyvéddel szemben betáblázva s így remélhető, hogy ez uttal vagyoni kárt szenvedni nem fog. De szenved mindenesetre újabb erkölcsi kárt, a mi bizonynyal nem csekélyebb veszteség amannál. Most látszik, mennyire igaza volt igazgató tanácsunknak, a midőn pár héttel ez eset kiderült előtt, egy felmerült concret ügy alkalmából útasította a tanoda előjáróságát, hogy az ügyvéddel szemben ellenőrző és számoltató eljárást indítson, miután félni lehet, hogy Biró Miklós ügyvédkedése kárt okozhat a tanodának. Az aggodalom elég hamar lön igazolva, s ha az előjáróság az ügyvédet idején számoltatja vala, a szabálytalanságok még előbb kiderültek volna. Várjuk az ügyészség és az ig. tanács intézkedését, ez utóbbi novemberi nagy gyűlésén foglalkozván e sajnálatra méltó esettel.

— **Edinburgi levelezők okt. 28-káról ezt írja:** A Free Assembly bizottsága tegnapi rendkívüli ülést tartott, hogy megtudja azon küldötteinek jelentését, a kik Smith Robertson aberdeeni tanár bizonyos iratai megvizsgálásával voltak megbizva. Smith ugyanis bibliai kritikája által nagy zajt idézett elő az egyházban. Czikkei: „Haggai“ and „Hebrew language and literature“ — és „Animal worship and animal tribes among the Arabs and in the old testament.“ A bizottság ezen cikkekiből kivonatokat készített, annak bebizonyítására, hogy Smith a szent irati könyvekről tiszteletlen módon beszélt, mert állításaiból következik, hogy Istent nem lehet azon könyvek szerzőjének tekinteni, továbbá, hogy azok nem hiteles elbeszélései a tényeknek, és így a jövődölések sem hitelre méltók. Több tag tiltakozott ez állítások ellen. Smith viszont tiltakozott a bizottság eljárása ellen, felhozva, hogy az vele szemben törvényellenesen járt el, és az ellene emelt vádak nem tarthatók fenn, ha igazságosan akarnak itélni. Panaszodik, hogy a bizottság a nehéz kérdés alapos megvizsgálása helyett őt népizgatás által igyekezett kisebbiteni. Két indítvány tétetett. Egyik dr. Wilson által, mely szerint Smith függesztessék fel a közelebbi évben a tanácstól; a másik Mr. Ross Taylor által, a ki egyebek között hangsúlyozza, hogy a bizottság nem törvényesen járt el, mivel a Smith ügyének először az aberdeeni presbyterium előtt kellett volna tárgyalatni és aztán ide fellebbeztetni. Indítványa az, hogy Smith tanár feddést érdemel vigyázatlan állításai miatt, és azon reményének ad kifejezést, hogy tanításaiban figyelemmel fog lenni a gyűlés intéseire. Dr. Wilson indítványa fogadtatott el 270 szavazattal 202 ellen.

— **Az országgyűlés pénzügyi bizottsága október hó 11—13 nadjain tárgyalta a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1881-re előirányzott költségvetését.** A tárgyalás folyamából kiemeljük a következő közérdekű részleteket: Harkányi Frigyes, képviselő, kérdést tévén a népiszkolák számáról s azoknak állami segélyben való részesítéséről, Gönczy Pál, miniszteri tanácsos a következő adatokat hozta a bizottság tudomására: Állami elemi iskola volt 1879-ben 251, a melyeknek száma a jelen évben mintegy 40-el szaporodott. Azon községek száma, a melyekben

jelenleg iskola van 10,681. 1899 községből más szomszéd községbe járnak a gyermekek iskolába; de 302 község olyan van, a melyben se iskola nincsen, sem más helyre nem járnak a gyermekek. Az iskolák száma jelenleg 15,715, községi iskola 1538, felekezeti 13.688, magán 238, elemi iskola van 15,550, felső népiskola 71, polgári iskola 94, s a tanítók száma 21.400 Simonyi Ernő a kisedővodák szaporodását látván igen üdvösnök, ezeknek szaporítását ajánlja, ha másképen nem, még a polgári iskolák kevesbítése árán is. Gönczy min. tanácsos a kisedővodák állásáról a következő adatokat is felemlítette: 18,000 volt 1878-ban a kisedővodákba járók száma, 1879-ben 25,000-re emelkedett s 20,000 frt államsegélyben részesültek s most 23,000 frtra emelkedett a segély is. A kormány jövőre is minden lehetőt megtesz. A népnevelési szükségletek fedezésére fölvevett 860,000 frtot a bizottság rövid és jelentéktelen vita után elfogadta. Szintén elfogadta a következő tetteket: Az elemi és polgári tanítónő-képezdékre 198,000 frt. A tanítóképezdék közös költségei rovatai alatt 8000 frt. Toraa-póttanfolyamokra 7000 frt. A néptanítók nyugdíjintézete segélyezésére előirányzott 150,000 frt összeget. A „Néptanítók Lapja“ kiadására 10,000 frtot. A budapesti felső leányiskolára 45,450 frt, a mármaros-szigeti és trencséni felsőbb leányiskolára 10,000 frt.

— **A protestáns jogakadémiák 1880—81. tanévre jelentkezett hallgatóinak létszáma a legújabb kimutatás szerint a következő:** A dunamelléki helvét hitv. egyházkerület és Kecskemét város által együttesen fentartott kecskeméti jogakadémián volt összesen 40 tanuló, A dunántúli helv. hitv. egyházkerület által fentartott pápai jogakadémián 26; a tiszántúli egyházkerület által fentartott debreczeni jogakadémián 113; a mármaros-szigeti jogakadémián 48, végül a tiszai ágostai hitv. egyházkerület által fentartott eperjesi jogakadémián a tanulók száma volt összesen 48. A hat prot. jogakadémia hallgatóinak összes száma 314.

— **Egy főpap adománya.** Kruesz Krizosztom pannonhalmi főpap Győr-Szent-Mártonban 64 ezer forintnyi költséggel három tantermű leányiskolát létesített, a hitközség által épített két tantermű iskolát kisedővó-intézetévé alakítottatta, mindkét intézetet minden szükséges tanszerrel és foglalkozási eszközökkel bőven ellátta és 5 tanítónő és kisedővónő számára czélszerű lakást berendezve, örök ellátásukról megfelelő alapítvánnyal gondoskodott: s mindezen felül a két tantermű fiiskola fentartási alapját, valamint a tanítók fizetését is bőkezű adománnyal gyarapította. A válás- és közoktatásügyi m. k. miniszter a nemeslelkű adományozónak, a hazai oktatásügy felvirágzása céljából újabban nyilvánuló negyszerű áldozatkészségéért őszinte elismerését és köszönetét fejezte ki.

— **A nazarenusok újabban, mint a Bek. Lapok**—ban olvassuk, M.-Berényben is terjednek. E felekezetnek mely egyedül igazhivőnek vallja magát, Békésmegyében eddig csak Orosházán és Csabán voltak hivei, de most úgy látszik másutt is termékeny talajra talál, főleg a nép legalsó rétegeiben. Berényben azonban még kevesen vannak s nem is igen fognak szaporodni, mert ott úgy látszik senki sem törődik velők; s a mint a tapasztalás bizonyítja, mindenütt csak akkor terjednek, ha fontosságot tulajdonít nekik valaki, vagy épen ha üldözik.

— **Káplán kerestetik.** T. Bodrogi Sámuel, n.-széchenyi pap eddigi segéde, Lőrinczi Gábor mikeszási pappá választatván, a megürült segédpapi állomást elnyerni ohajtók f. hó 22-ig írásban jelentkezzenek a tiszteletes urnál. Javadalma havonként 25 frt készpénz, lakás, fa, világítás, mosás és reggeli, végül minden sátoros ünnepen 3—3 frt o. é

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztési s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A mi a jövő dolga, de a jelenre tartozik.
III. Széchy Károly. — Az erkölcsnevelés természetszerű útja. (Nagy-
Lajos n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.) (Folytatás.) —
Egyházi lapszemle. — Vidéki élet: A marosi egyházmegyéből.
(Őszi közgyűlés.) Marosvidéki. — Az áll. ig. tanács n. gyűléséből.
x. t. — Különfélék.

A MI A JÖVŐ DOLGA, DE A JELENRE TARTOZIK.

III.

Kolozsvár, 1880. nov. 12-én.

Mi volt a második cikkünk utolsó megállapítása?

Röviden összefoglalva az: hogy az akadémiai oktatást jó részben az egyeteminek kell fölváltani, mert az egyetemnek épen jellemző missioja a tudomány fejlesztése, s a fejlődés kiváló biztosítéka csak benne van. Ez állításunk megvilágításában kiterjeszkehdhetnénk a francia különálló karok s a német egyetemek megbíralására, mert a felsőbb oktatás berendezésénél leginkább ezek jöhetnek tekintetbe; hivatkozhatnánk kiváló francia tudósok és tanférfiak ítéleteire, melyek a szakiskolákat végképen elkárhoztatják, s helyettök az egyetemeket kívánnák Franciaországban szerveztetni. De minek tegyünk oly fáradságot, melyet előttünk a hazai közoktatásügynek és protestantismusnak egyik legelső képviselője, Csengery Antal, a maga erős kritikájával és széles ismereteivel teljesen elvégzett? Már Csengery felhozta, hogy oly kiváló francia szellemek, minők Broglie, Boudrillart, Renan, M. Block, M. Broel s még előbb Consin, egyaránt sürgették a szakiskolák csoportosítását, nagy közoktatási központok teremtését. Különösen a jogi facultásokra nézve Consin kimondotta, hogy azok jogtudós, valódi jogászt nem képezhetnek. Már Csengery idézte, hogy oly férfiak, mint M. Block és M. Broel nemcsak azt mutatják

ki, hogy mennyire alantabb áll a francia felsőbb oktatás, melyet a különálló karok nyujtanak, a németországinál, melyet az egyetemek képviselnek, hanem azt is kétségbe vonják, hogy Franciaországban valódi felsőbb oktatás volna. Azok a szakiskolák nem egyebek, mint szellemtelen formalismus székhelyei. Pedig az ifjúság nem érheti be csupán a tudomány megállapított kész eredményeivel, hanem azt is látnia és eltanulnia kell, hogy mikép készül a tudomány, mert csak akkor ivódhatik vérebe a tudomány kultusa, szeretete, művelésének ösztöne, lelki szükséglete, ha az igazság keresését eljáratította. A gyakorlati életre készítés megöli a figyelmet, a kérdésekbe való mélyedést; s a kik ily oktatásban részesülnek, azok közül egyedül az fekszik a tudományos kutatásnak, a tudomány fejlesztésének, kinek keble Istene sugallja azt.

S vajjon meri-é valaki teljes jóhiszeműséggel, alapos tájékozottsággal állítani, hogy a mi jogakadémiaiánk fölötté állanak a francia szakiskoláknak? Vajjon meri-é valaki igaz meggyőződéssel, a dolgok helyes ismeretével vitatni, hogy az akadémiai oktatás pótolhatja az egyetemét? Szemébe meri-é mondani elfogódás és pirulás nélkül, ha csak nem érdekelt, vagy rövidlátó, Franciaország oly kiváló embereinek, minők egy Consin, Broglie, Block, Broel, Renan, s Németország oly tudósainak, minők egy Savigny, Sybel, Du-Bois-Reymond, Mommsen, — hogy le előttem, uraim, a kalappal, mert én mondom, mert nekem van igazam, hogy a tudomány fejlesztő székhelyei az akadémiaik — s nem az egyetemek!

Nem lehet ez, bizony, vita tárgya.

Nyilván való dolog tehát, hogy mi akkor, a mikor az egyetemi oktatásról beszélünk, az egyetemek szaporítása mellett szólunk.

De ne ijedjen meg az olvasó közönség, nem akarunk mi rohamosan, csak úgy Hübele Balázs módjára haladni és alkotni. Meleg barátai vagyunk az egyetemek szaporításának, mert csak bennök reméljük a tudomány lendületét, hatalmas fejlődését, — de még melegebb szószólói vagyunk az egyetemek tökéletesítésének, kiegészítésének, mert csak a kellő erővel, kellő eszközzel ellátott intézetek felelhetnek meg igazán céljoknak. S mindenesetre arra kérjük első sorban közoktatásügyi kormányunkat, hogy meglévő két egyetemünket helyezze előbb a megillető karba. Mindaddig, a míg a budapesti egyetemen nem egy, a kolozsvári egyetemen pedig egész csomó tanszék hiányzik, a harmadik egyetemet szerveznünk szinte lehetetlen. Mert mi lehet oka e két intézetünk hiányosságának? Vagy az, hogy az állam anyagi ereje nem bírja meg, ez idő szerint, mindazon tanszékek föllállítását, s mindazon intézetek alkotását, melyek az egyetem méltóságának és céljainak szükséges kellékei és előmozdítói, vagy az, hogy az illető tanszékek betöltésére nincsenek meg az illető szakorok. Akár egyik, akár a másik eset áll, pedig sajnos, mind a kettő áll, egyelőre nem lehet egyéb feladatunk, mint gondosan előkészíteni az alkalmas időt, hogy pénzzel és tanerővel egyenlőképp bírjunk; az utóbbinak épen egyik módja mai két egyetemünk kifogástalan, teljes fölszerelése.

Igaz, az első dolog a kiegészítés, a második okvetetlenül a szaporítás, ha közoktatási kormányunk szemei előtt csakugyan a tudomány fejlesztésének célja lebeg. Mert annyi ugyanis bizonyos, hogy két egyetemünk közül a budapesti mai napság túlnépes; s annyi még bizonyosabb, hogy néhány jogakadémiának feloszlatása után még népesebb lesz. A mi nemcsak e tanulást nehezíti meg, hanem a tanításnak is nagy kárára szolgál. Az egyetemi oktatás némely ágában a nélkül is akadékos képez a vizsgálati rendszer; a szigorlatok sokasága miatt a professoroknak jóformán idejük sem marad tudományok fejlesztésére, vitásabb kérdéseinek tisztázására, anyagának gazdagítására s igazságainak földerítésére. Számos kiváló tehetség működik mind a két egyetemünkön, a kiknek irodalmi meddősege főleg innen magyarázható ki. S ha már most a hallgatók száma még szaporodni fog, nagyon természetesen a szigorlatok is szaporodnak, — s a tanárok még kevesebb időt szentelhetnek szakmájok művelésének, az

irodalmi munkásságnak. Így a helyzet épen azokat köti le, a kik par excellence arra hivatottak, hogy a legmagasabb színvonalon állva az előharczosok, a fáklyavivők legyenek. Mind a professorok és hallgatók érdeke, mind a tudomány jövője elvitázhatatlanul és meggyőzőleg követeli tehát, hogy egyetemeinket szaporítani kell. Csakis ez biztosítja az ifjúság alapos haladását; csakis ez adja vissza a rá hivatott erőket a tudomány fejlesztésének; csakis ez vonzza maga körébe, ez nyeri meg állandólag, ez növeli nagyra a fölmerülő új tehetségeket: csakis ebben fekszik a tudomány jövőjének záloga és főbiztosítója.

Ugyan ki vesse magát nálunk teljességgel a tudományos pályára, ki vesse magát egyetlen szaknak, egyetlen tudománynak kizárólagos művelésére, mikor mindössze egy vagy két tanári szék az, a melynek magasára szeméit emelheti? Vajjon megürül-e az az ő életében? Vajjon ő-e az, a kivel betöltik? S ugyan ki szentelje nappalát és éjjelét, s minden erejét oly tudománynak, a melynek katedrája sincsen nálunk? Vajjon kinek elég csak a jövő álma, álmai megvalósulásának reménye? Vajjon merő álomra, merő reményre lehet-e akárminő existenciát alapítani? Hátha az álom elfoszlik, a remény eloszlik: s a semmiből semmi sem lesz?! A Magyarországhoz képest igazán parányi Bajorországnak három egyeteme van, — nekünk csak kettő, az is hiányos. Ha német tudósok és tanférfinak elmondanók, hogy nálunk a palaeontológiának és anthropológiának az egyik egyetemen sincs tanszéke, hogy a kolozsvárin még a művészettörténeti és aesthetikai katedra is csak a jámbor óhajítás tárgya, holott Németországban nemcsak az universitásokon, hanem a polytechnikumon is rendszeren adják elő, — bizony nagy szemeket meresztene elmaradt állapotainkon. Pedig mennyi tárgy van még, melyet, különösen a kolozsvári egyetemen, hiában keres a hallgató?

Ugyan ki vállalkozhatik, (vagy ki vállalkozott még előbb, minthogy ez idő szerint legalább a jelek kezdenek biztatók lenni) oly tudománynak, a mind a palaeontologia, anthropologia, a művészet-történet és aesthetika stb. stb. teljes erővel való exclusiv kultiválására? Senki más, csak a kiben a hivatás legyőzhetetlenül nyilatkozott, vagy a kit épen a kedvező szerencse tenyerére vett. Számos kitűnő tehetség gyakorlati pályára vonul, vagy a körülményekkel

megalkudva, visszafojtja becsvágát, túrközteti elkeseredését, s alááll az alacsonyabb mérték alá, mert hiszen élni kell mégis, ha csak valaki végkép le nem mond erről a rossz tréfáról, a melyet életnek neveznek. Így a viszonyok miatt megreked a középiskolában, megakad a maga fejlődésében: nem egynek még érzéke is elvesz a tudomány iránt.

Németországban, hol sok kitűnő egyetem virágzik, természetes és biztos a tudomány fentartása s egyre izmosodása, — szóval virágzása. Ott az a sok egyetem tág mezőt nyit a versenyző tehetségeknek, a míg egyfelől kitűnő állást ad az öregeknek, addig másfelől hatalmas buzdítója a fiataloknak: hogy excelsior! s a mennyiben az a sok egyetem részint történetüknél fogva tekintélyre, részint fizetésre nézve bizonyos gradusokat képez, — annyiban a professorokban is mindvégig éleszti az ambitiot és sarkallja a haladást. Az a sok egyetem oka főként, hogy Németországban minden tudománynak annyi jeles munkása akad, hogy a professori családokban tudományos légkör uralkodik, hogy kebelökben tudományos traditio fejlődik ki. A német egyetemi professorok között számosan találkoznak, a kiknek atyjok s nagyatyjok egyetemi tanár volt, és fiok, unokájok is az leszen, — ez, elmondhatni, valóságos professori aristocratia. Nálunk szinte kivétel nélkül valamennyi professor magában áll, — ő felemelkedett, de fiait adja oly pályára, a melynek kevesebb a fáradsága és több a kilátása. Így nem is fejlődhetik ki tűzhelyök mellett az a légkör, melyben a társalgás közli már a tudomány legsarkalatosabb igazságait, s emel annak az idő szerint való színvonalára, a miket elsajátítani, a hová feljutni olyannak, ki magában állva, családjából mintegy kiválva tör a tudományra, hosszú, erő- és időpazarló vesződséggel és kerülökkel jár. Nálunk alig veszi át a fiú az atya örökét, vele kezdődik, vele megszakad a fonal; pedig az egész idegennek sokszoros fáradságába kerül, a míg megtalálja, hogy hol a fonal vége?

Mihelyest meglévő két egyetemünket kiegészítettük, s időről-időre s a szükséghez képest új egyetemeket állítottunk, míg számok legalább 5-re mehet, hogy valamennyi tudományágnak 5 tanszéke lesz: azonnal remélhetjük, sőt bizton elvárhatjuk, hogy a tudomány maradandó és egyre terjedő fejlődésnek fog indulni.

Mikép szervezhető az egyetemek legkönnyebben, az állam és a felekezetek igényeinek legmegfelelőbben?

Legutolsó cikkünk ezt fogja elmondani.

Széchy Károly.

Az erkölcsi nevelés természetszerű útja.
(Nagy Lajos, n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.)
(Folytatás.)

Kétségtelenül vannak szülők és nevelők, kik a gyermeki engedelmisség hallatára egy vagy más indokból így szólnak magukhoz: hisz ez szolgaság lenne! mi több: túlhaladott álláspont!

Hogy túlhaladott volna, nem gondolom, de hogy szolgaság, az már bizonyos. Ámde kérdem: hol van az az emberi lény, a ki általában szolga ne volna? Hisz még a bölcs is szolga: szolgája az ő életbölcsességének, a mely annyira összeforrott az ő legbensőbb lényével, hogy az ellen cselekednie, annak nem engedelmeskednie lehetetlen; a már kevésbé bölcs, de értelmes ember pedig rendes körülmények között a tapasztalataiból elvont életszabályoknak, nem egyszer azonban, az életérdekek viharai közepette, midőn életszabályai útba nem igazíthatják, a nyers ösztönöknek és szenvedélyeknek engedelmes rabja. S ha már ezek szolgák, talán az a kis gyermek volna szabad és nem szolga, a ki minden egyebet tesz, csak azt nem, a mit engedelmisség alatt értünk? Korántsem! Ő ugyancsak szolga: rabszolgája a képzetek röpke folyamának, az érzéki ösztönök kitérésének és indulatok rohamainak! És ha ez így van a minthogy nem is tagadható, kérdem: melyik szolgaság emberi lényhez méltóbb? Talán az, melyben az észességre született lény a durva és értelem nélküli elemeknek van oda dobva, mintegy zsákmányul? és nem az, mely mellett a belátásnak, az észnek hódol?

Aztán tekintsük a népek mivelődésének történetét! Mire tanít ez? Arra, hogy a szabad népek csak úgy jutottak physikai, állami és erkölcsi szabadsághoz, hogy elébb, mint gyermeknépek, évezredek át éltek az engedelmisség szolgai állapotában.

Igen! mert minden valódi szabadsághoz csak egy út vezet el, az engedelmisség útja! Hogy érzik ezen igazság erejét még azon szülők is, kik nevelési rendszerökkel épen tagadni latszanak, kitűnik az olykori magokviseléséből. Mert hozzon csak fejökre egyik-másik gyermeknek engedetlensége valami érzékenyebb kellemetlenséget, valami komolyabb bajt: azonnal kijönnek sodrukából és ugyancsak sutba kerülnek az addigi összes nevelési principiumok.

Ezeknél fogva a természetszerű erkölcsi nevelés ezt a tanácsot adja minden nevelőnek: bánjatok a gyermekekkel emberiesen, de gyermekhez való módon! Azaz: ne fojtsátok el természetadta erőit, de tanítsátok engedelmisségre! Jutalmatok leendő érette a férfú áldása, mert csak az engedelmisségre vezérlő kezek vethetik meg a gyer-

mek jövőd életboldogságának egyedül biztos és szilárd alapját.

Kérdés azonban, hogyan tanítsuk engedelmességre a gyermeket akkor, midőn még értelme nincs, és így tanításra is alkalmatlan? Egyszerűen úgy, hogy hallgassunk a természetre, és a mivel az megkinál, azt használjuk fel!

Kis gyermeknek nincs értelme, az igaz. Ámde van érző tehetsége — már a születés percében. Ehhez kell tehát fordulnunk! Mert ez azon egyetlen fogantató, melylyel hozzá férközhetni a még szólni sem tudó csecsemő lelkéhez is. De az, a mi oda vezérel, viszont a szülőnek nem értelme, hanem érzülete. Az a véghetetlen sok jó ugyanis, melyben a gyermek születése percétől kezdve anyjától részesül, az a gondos gyöngédség, odaadó szeretet, melylyel ápolják: a jólesés és boldogság kedves érzéseivel töltik el az ő lelkét, s mert a tanusított szeretetnek jótékony melegét és áldásos hatását a legközvetlenebbül érzi, előáll egyfelől a szülő iránti ösztönszerű ragaszkodás, másfelől a magával jótéhetetlenség érzetéből fakadó függés érzete. A szülői érzület által ekként keltett érzelmek folytán oly viszony jön létre a azülő és gyermeke között, mely a még szólni sem tudó csecsemővel is képes megértetni az anyának minden szavát, minden mozdulatát. Különösnek látszó ugyan, de mégis természetes e jelenség, mert a csecsemő nem úgy fogja fel az anya szavait, mint értelmi tartalommal bíró szokat, — hisz azok e tekintetben rá nézve csak üres hangok, mondhatnám gyógyogések, — hanem úgy, mint bizonyos érzelmek kifejezéseit, külső jeleit, vagyis: a csecsemő anyja szavaiban nem a tartalmat érti, hanem azon érzelmet érzi közvetlenül (és így érti is a maga módja szerint), melylyel az anya szavait kimondja; s illetőleg azon érzelem hatását érzi, mely az anyának arc- és kézmozdulatairól feléje sugárzik.

A szülői gondos és gyöngéd szeretet folytán ösztönszerűleg előálló ragaszkodás és függés érzete oly alakban állítja a gyermek lelke elé a szülőket, mint valóban fensőbb és hatalmas lényeket, a kiktől jóllétét, sőt életét érzi függeni. Ezt a természet segítségével nyert hatalmat és tekintélyt, mely hatásában eredetileg ellenállhatatlan, lehet, sőt kell minden szülőnek okosan és értelmesen felhasználni már a csecsemő gyermek kormányzásánál. Neveli a szülői tekintély hatását később, midőn a gyermek a kisdéd korba lépve, már beszélni, tenni és cselekedni is tud, a szülőknak úgy idegenek, mint családtagok irányában tanusított példás magaviselete is. A példa vonz és mindig nagy erővel hat a gyermekek tevékenységi ösztönére. Különösen áll ez a szülői példaadásról.

Ezeknek együttes hatása alatt olyan irányt adhatnak a szülők a gyermek tevékenységi ösztönének és cselekvésmódjának, a milyen épen tetszik, mert ha értelmesen használják ezen természet nyújtotta eszközöket, minden gyermek, kivétel nélkül, önként fog alkalmazkodni szülője akaratához.

Azon hatalom és fensőbbesség azonban, melyben a szülők gyermekeik előtt feltűnnek, magára még korántsem elég hatásosak a végre, hogy a gyermekek állandó ösztönözto-

tést érezzenek a szülők részéről folyvást tapasztalt szeretet és fölmutatott példaadás követésére. Hiában! érzéki lények vagyunk, kik csak azt tesszük igazi készséggel, a mivel valami gyönyörűség jár, és csak attól óvakodunk teljes erővel, a mi eredményében fájdalmasan illet. A gyönyör és fájdalom élettevékenységünknek főrugói. A kis gyermek pedig mindenkifelett érzéki lény, neki öröme és gyönyörűségre van szüksége. Gondoskodni kell tehát a szülői hatalom és tekintély hatásának emelésére és a gyermeki magaviselet jó irányának biztosítására, a gyermek magaviseletének olyan következményeiről, a melyektől ösztönöztetve, önként kívánja tenni a helyest és jót, s kerülje az ellenkezőket. Ilyen ösztönrugóként kínálkoznak a szülői helyeslés és megelégedés, vagy az ezekkel ellenkező roszalás és elégedetlenség. Kinek óhajtana a gyermek annyira tetszeni, mint épen a szülőknak, s vajjon kinek a roszalása búsítaná el őt annyira, mint épen a szülőké?? Senkié! A gyermek mindenkifelett szülőinek kíván tetszeni. Épen ezért boldog, ha megelégedésökre tehetett, és szerenesétlen, ha ellenkezőt kell tapasztalnia.

Mindezeket jól meggondolva, a szülői helyeslésben és roszalásban, s főleg azok nyilvánulási módjában igen-igen hatalmas ösztönrugókat kell felismernünk. Annyira hatalmasok ezek, hogy a gyermek még a helytelenben és roszban is gyönyörűséget talál, s azokat a legnagyobb örömmel cselekszi, csak szülői helyeslésével találkozzék. Eléggé bizonyítja ezt a vad és félig civilisált népek élete, hol csupán a szülők példája és helyeslése által embertelen, — sőt civilisált államok közepette is némely szülők családi élete, hol szintén a szülői példaadás és helyeslés folytán, rosz, sőt bűnös érzelmek oltatnak be már a kisdédnek lelkébe. Mert nincs olyan jó vagy rosz érzelem, mely a szülői példás főleg helyeslés hatása folytán gyökeret ne verhetne a gyermeki szivben!

Ezek szerint a szülői érzület, példaadás és helyeslés, ezek vetik meg együttesen az erkölcsiségnek alapját az érzelmekben, de hogy minő irányban, az tökéletesen az érzület, példa és helyeslés erkölcsi minőségétől függ. A szülők bűnös érzülete, rosz példaadása és roszat helyeslő magaviselete, igen természetesen csak rosz, sőt bűnös érzelmeket plántálnak a szivbe, s ennél fogva erkölcstelenségek vetik meg az alapját; az ellenkezők pedig jó érzelmeket szünek és a jó erkölcsiség alapját rakják le.

A jó érzelmekben megvetett alappal azonban — egy magára — nem elégedhetik meg az erkölcsi nevelés. Az erkölcsiség ugyanis a jó érzület mellé megfelelő tetteket, jó érzelmekből fakadó kész és gyors cselekvésbeli hajlandóságot is kíván. Már pedig a gyermek lelkében alakult érzelmek, épen azért, mert csak alakulva vannak, teljességgel nem nyujtanak elég biztosítékot az iránt, hogy a gyermek érzelmeinek megfelelőleg cselekedni is képes leend. Nyugodtak e tekintetben csak akkor lehetünk, ha a jó érzelmek a folytonos tettekkel változtatás által valóságos erkölké, cselekvésre állandóan kész és gyors hajlamokká lesznek. Ezt a célt szoktatás által érjük el, minek eredménye az erkölcsi szokás leend.

Szoktatni annyi, mint eszközölni, hogy valaki valamely cselekvést sokszor hajtsa végre, tehát annyi, mint valamit az illetővel sokszor, gyakran tétetni, azaz gyakoroltatni. A szoktatás tehát nem egyéb, mint gyakoroltatás. Viszont szokni valamihez vagy valakihez, annyit jelent, hogy valaki valamit sokszor tesz, vagy sokszor van valamely dologgal avagy személylyel együtt, és kezd már hajlandóságot érezni az afféle cselekvéshez, dologhoz vagy személyhez. A sokszoros, gyakori cselekvés által aztán rendre-rendre mind nagyobb erősszlet, képesség, afféle cselekvésre való ügyesség, készség, könnyűség és hajlandóság áll elő. A gyermeket szoktatjuk p. o. a betűalakokhoz és nekik megfelelő hangokhoz, a betűalakoknak képzeléséhez a hallott hangok után (s ekkor a kimondott hangok betűalakját leírja), viszont a felmutatott betűalakok nyomán a megfelelő hangok keletkeztetéséhez (s ekkor a gyermek a betűket hangoztatja, olvas), más szóval: gyakoroljuk a gyermeket írásban és olvasásban, azaz tanítjuk őt írni és olvasni, vagy p. o. szoktatjuk a számoláshoz, azaz gyakoroljuk őt a számadáshoz, tanítjuk számolni.

Minden nevelés és oktatás tulajdonképp szoktatásból, gyakorlásból, vagyis sokszoros, gyakori cselekvésből áll. Ez ad erőt az izmoknak, ügyességet a kéz ujjainak, élességet az érzékszervek működésének, könnyűséget és gyorsaságot az értelmi tevékenységnek, a gondolatok folyamának, ez teszi erőssé és maradandóvá az értelmi, erkölcsi és vallásos érzelmeket, a kedélyhangulatot, ez ad erőt az akaratnak, állandó irányt a jellemnek.

Ezek szerint erkölcsileg, vagyis erkölcsiségre szoktatni annyi, mint az erkölcsileg helyest és jót sokszor tétetni; és az erkölcsi nevelésnek azon része, mely szoktatásnak neveztetik, nem egyéb, mint az erkölcsi jónak, vagyis az erkölcsiségnek tettleges gyakorlása. A szoktatás, éppen ezen tulajdonságánál fogva, annyira lényeges része minden erkölcsi nevelésnek, hogy a nélkül megszűnik természetszerű lenni.

Hadd illusztráljuk ez állásunkat a következőkkel:

Minden gyermek anyanyelvét a családi körben tudvalóleg egészen gépiesen, azaz gyakorlatilag sajátítja el. Addig hallja egyes tárgyak és cselekvések neveit, mig nem azok lelkében megragadnak; próbálja azokat utánmondani, mondja is, előbb talán tökéletlenül, de később, a folytonos kísérlet nyomán, mind tökéletesebben és tisztábban figyelmeztet, a hallott szavakat ismétli, alkalmazza, majd meg azokat mondatokká is kezdi fűzni. Ilyen módon a kis gyermek, mire az iskolába kellene mennie, már eléggé számos szót gyűjt magának, sőt azok alkalmazásában és összefűzésében s mások beszédének megértésében is bizonyos mérvű ügyességre tesz szert. Az iskola aztán tovább fejteni igyekszik, még pedig kezdetben egészen gyakorlati úton, — a gyermeknek mind nyelvértelmét, mind nyelvképességét. Végre oda jut a gyermek, hogy beszédében kifogástalanul alkalmazza anyanyelvének minden törvényeit, és ha valaki előtte hibásan viszonyítaná a szavakat, megütköznék rajta, mint helytelen, és semmi módon sem lenne reábirható, hogy a helytelenül viszonyított szavakat az illetőnek

utána mondja. Mikor a gyermek anyanyelvét gyakorlatilag ennyire elsajátította, mikor nyelvére már biztos, csakis akkor van helye az elméleti nyelvoktatásnak, mely magát a nyelvet teszi a gyermek megfigyelése tárgyává, a végett, hogy az általa öntudatlanul is biztosan követett nyelvszabályok és törvények öntudatosokká tétessenek. Így tanul a gyermek írni, rajzolni, számolni is, előbb gyakorlás, később elmélet útján. Az ellenkező utat, hogy t. i. elmélet kezdje meg a dolgot, még senkinek sem jutott eszébe megkísérteni, mint lehetetlen és természetellenest, sem a nyelvtanulás, sem a számolás, írás vagy rajzolás mezején.

Az erkölcsi nevelés mezején azonban, bár itt is ugyanazon út vezet célhoz, nem egyszer tettek és tesznek kísérletet az ellenkező úton. Naponként lehet meggyőződést szerezni a nevelési eszközöknek természetellenes alkalmazásával és fölcserélésével. Így p. o. előbb beszélnek a gyermeknek egyik-másik, jó vagy rossz tulajdonságról, erényről vagy hibáról, mielőtt azokat gyakorolták, utóbbiakat elkövették, vagy legalább másokban közvetlenül tapasztalták volna. Természetes aztán, hogy az efféle beszédek szavai a gyermekre nézve, mint tartalom nélküliek, csak pusztán hangoknak maradnak, s ennélfogva érdektelenek is lesznek, lelkét nem gazdagítják sem szóban, sem eszmékben. És a mi fő, kérdés: fog-e a gyermek valaha a lelkében ekkép mégis megragadott szavaknak igazi értelmet adhatni? És nem fog-e beállani az, hogy — ha a gyermeknek, előbb beszélünk elvontan az erényekről és hibákról, mintsem azokat gyakorlatból és tapasztalatból ismerné, — nem fog-e beállani az, hogy a gyermek lelkében azon balhít ver gyökeret, miszerint minden jól van, mihi az ember csak a szavakat hordja, szájában és tetteivel nem is kell gondolnia?

Kétség sem fér hozzá, hogy erényekről és hibákról csak akkor szólhatunk és taníthatunk kézzelfoghatólag, és így nagy eredménnyel is, ha a gyermek vagy ifjú ember ugyanazon erényeket már tetteleg gyakorolta és a hibákat önmagában vagy másokban közvetlenül tapasztalta.

Éppen ezért az erkölcsi szoktatás két igen fontos okból szükséges, sőt elengedhetlen. Egyik ok az, hogy a gyermek lelke előkészítették a későbbi erkölcsi oktatás elfogadására, és feldolgozására mintegy anyagot gyűjtsön, a mely felett azután gondolkodni, elmélkedni és itélni taníthatjuk. Másik oka a szoktatás szükségességének az, hogy a jó érzület a gyermek lelkében annyira megerősítessék, hogy az hajlammá és valóságos szeretetté váljék, mely őt ellenállhatatlanul vezesse a jó úton, és a jó melletti állhatatos megmaradásra támaszúl és a segély állandó forrásúl szolgáljon.

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ idei 45-ik száma közli főt. Török Pál superintendens úr azon

körlevélét, melyet közelebből intézett a dunamelléki ref. egyházkerület lelkészeihez a büntető törvénykönyv rájuk vonatkozó czikkeinek tárgyában. A superintendens úr körlevélben tájékoztatást nyújt az illető lelkészeknek arra nézve, hogy hivatalos kötelességeiket miként teljesítsék, és mitől tartózkodjanak, hogy a törvény megsértése által magukat bajba ne keverjék. A körlevélben a lelkészek esetleges megbüntetéséről szóló törvényczikkok, könnyebb áttekinthetőség végett, a következő hat csoportba foglalattak össze:

I. az első csoportba azok, melyekre a lelkésznek a katonák és általában a katonaság ügy körüli teendőiben kell figyelemmel lennie;

II. a másodikba azok, melyeket a házasságkötések körül kell szem előtt tartania;

III. a harmadikba azok, melyek a lelkészt mint anyakönyvvezetőt érdeklik;

IV. a negyedikbe azok, melyek a lelkészre mint iskola-kormányzóra vonatkoznak;

V. az ötödikbe azok, melyekkel a lelkész az interconfessionalis viszonyok között jöhet összeütközésbe;

VI. a hatodikba azok, melyekkel a lelkész, mint ilyen, saját személyét s egyháza és vallása érdekeit mások kihágásai ellen védelmezheti.

A „Protestáns Hetilap”-ban Jóna Gy. „Mea culpa, mea maxima culpa” feliratú czikksorozata harmadik közleményében ezt írja:

A magyarországi tanárképzés tulajdonképpen 1871 óta létezik. Tehát az előtt nemcsak a prot., hanem az állami iskolákban sem alkalmazhattak „tanult, önérzetes és becsületes” tanárokat. 1878—79-ben az állami gymnasiumokban összesen 1022 rendes vagy helyettes tanárműködött, mely számból nem okleveles alig volt 495. És így a többi (527) tanár bizonyára abban az időben szerezte oklevelét, midőn az állami tanárképző intézet Magyarországon már rendszeresen szervezve volt. Czikkiró a budapesti tudomány-egyetemen a neveléstan egyik előadó tanárának, Lubrich Ágostnak „Gyöngyök és virágok” című neveléstan művéből vett idézettel igyekszik bizonyítani, hogy a világért sem kell azt gondolni, miszerint a budapesti egyetemen épen semmit sem tanítanak felekezeti színben.

VIDÉKI ÉLET.

A marosi egyházmegyéből.

(Őszi közgyűlés.)

Koronka, 1880. nov. 9.

Egyházmegyénk őszi közgyűlése folyó hó 4-ik napjának délelőttjén folyt le. Ezen úgynevezett rendkívüli gyűlés főtárgyát, évenként, az államsegélyért folyamodók számbavétele és felajánlása szokta jobbadán képezni. Tekintve az egyházmegye terjedelmes voltát, a segélyt kérők számát nagynak mondani épen nem lehet. Felajánlást nyertek a következő egyházak: Csikfalva, H.-Bodon, Abod, K.-Gör-

gény, Fintaháza, Seprőd, M.-Panitb, Szt.-Simon, továbbá a h.-bodoni, csikfalvi, szt.-gerliczei (ki tűzvész miatt tetemes kárt szenvedett) és a gyalakuti lelkészek. A tanítók közül Bordi Károly és Kis Dániel.

Gyűlésünk meleg érdeklődéssel fogadta a domestica érdekében tett igazgató tanácsi felhívást, és azon határozatban állapodott meg, miszerint mindenik ekklézsia évenként tűzzön ki egy-egy napot segélygyűjtésre. Természetesen az ily napok legnagyobb eredményt hozhatnak létre a gabona betakarításának idején. Bortermelő vidékeken pedig legalkalmasabb idő erre a szüret, mert akkor egy pár kupa mustot szívesen merit kadjából még az is, a kinek kevés van. Hisszük is, hogy így a domestica elhanyagolt ügye kellő fölkarolásnak örvendhet.

Az egyházmegyékbe véleményadásra beküldött azon kérdés, mely a tanári qualificatiót és a tanárválasztás módzatait tárgyalja, többféle nézetet hozott felszínre. S míg e kérdés első ágára nézve a conventi megállapodás mellett nyilatkozott a gyűlés egyhangú véleménye, addig a második ágára, a választás mikéntjére nézve, a javaslattól eltérőleg azon óhajt fejezte ki, hogy a választás a hármast, vagy bármin emű candidatio elejtésével teljesen szabad legyen. És pedig ily formán: az igazgató tanács nyilvánosan (hírlapilag) köröztesse az üresedésbe jött tanári állomást, s a pályázók beküldött okmányai alapján számbavéve a képesítettséget, ezeknek névsorát küldje le azon tanoda előljárogóságához, melynél az üresedés van, s ez egy bizonyos sorozatot állítson meg, természetesen annak nevével téve elől, a kit leginkább óhajt, azonban ez korántsem zárna ki a legutolsó sorozottat is a választás alá jöhetéstől. Egyáltalában ideje volna már a candidatio megszorítotttságán részt törve, egy haladó lépést tenni a protestáns szellemmel meg egyezőbb szabad választás felé. Ha a folyamodók közül — tegyük fel — 8 egészen bírja a kellő qualificatiót, minő igazsággal lehet abból ötöt (5), még a reménytől is megfosztva, kizárni és csak hármat bocsátani be az üdvözítő candidatioba? A ki lelkiismeretét kérdi meg, nehezen tud erre feleletet adni.

Az úgynevezett „biztos”-i minőségben teljesen szolgálatokért járó napidíjakra nézve egy mérsékelt árszabályt fogadott el és emelt határozattá a gyűlés, melynek czélja a visszaéléseknek útját vágni. Ezen árszabály szerint a napidíj maximuma 1 frt 50 kr, ez is csak téli időben, mikor a szolgálatteljesítést a zord idő nehezebbé teszi; nyári időben a napidíj maximuma csak 1 frt. Ezzel is meg lehet elégedni mindenkinek, mert a mint mondani szokták, a legszebb jutalom az öntudatban van.

Következett volna a directori számadásokat felülvizsgáló bizottság jelentése, de minthogy az illetők a meghívást későn vették, a munkálattal nem érkezhettek el. Indítvány folytán elhatározta a gyűlés, hogy jövőre a két director két külön számadást nyújtson be az általa kezelt pénzekről, azon elvből indulva ki, hogy ki-ki saját maga feleljen magáért.

A múlt gyűlés óta elhunyt Mihály Gergely m.-bonyei és Medgyesfalvi József csejdi lelkész, az utóbbi if-

jan, a pálya kezdeté szállt a sirba. Új építkezés foly Ső-Váradon, a maros-szt.-györgyi leányegyház pedig házat vásárolt, talán istentisztelet tartására.

Marosvidéki

AZ ÁLL. IG. TANÁCS N. ULÉSÉBŐL.

Kolozsvártt, 1880. nov. 7.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter püspök, mint elnök, Incze Mihály, br. Bánffy Dániel, Lészay Ferencz, Benkő János, Szász Béla, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Parádi Kálmán, pénztárnok, számvevő és titkár.

Főtiszt. püspök aña előre bocsátja, hogy a lapok közleményei szerint az enyedi főtanoda ügyvéde, Biró Miklós, a tanoda felhajtott követeléseit elkölvén, azon tanoda vagyoni ügyei újlag bonyolultabbá válnak, s jóllehet a tanoda előljárósága az igazgató tanács által figyelmeztetve lett az ügyvéd megbízhatlanságára, s többször felhivatott számoltatására, nemcsak hogy a felhívásokra nem felelt, de ezen nagy horderejű ügyben tett intézkedéseiről sem tett jelentést, felhivatott a tanoda előljárósága az ügy állásáról 3 nap alatt részletes jelentés tételre.

Főtiszt. püspök aña jelenti, hogy b. e. gr. Mikó Imre által a s.-szt.-györgyi tanoda részére tett kegyes alapítványhoz tartozó egy darab 10000 frt névértékű 5 %-os földhitelintézeti záloglevél f. évi ápril hó végén kisorsoltatott. A kisorsolt záloglevél beváltási összege, a nagy nevű alapító intézkedése szerint, földhitelintézeti záloglevelek vásárlására lévén fordítandó minden kisorsolás által tetemes veszteséget szenved az alap, mivel a záloglevelek árfolyama a névértéket felülhaladja, ezen felül még az a kár is fenyegeti ezen alapot, hogy a kisorsolási összegen vásárlandó záloglevelek is kisorsoltatnak, s az árfolyam valószínű emelkedésével még nagyobb veszteségek érik. A kisorsolási összeg miként leendő elhelyezése fölött érdemleges határozathozatal előtt a sepsi-szt.-györgyi tanoda előljárósága véleményadásra hivatik föl, az alapítvány-levél másolata áttétetik a jogügyi bizottsághoz, e tárgyban jogi tekintetben, véleménye nyilvánítása végett.

A peteki egyházközség erdő fája eladása folytán 4000 frtot küldvén fel kepevátsági alagra központi kezelés alá vétel végett, elvileg kimondatott, hogy az egyházkerületi házipénztár, kepevátsági és hasontermészetű alapok takarékpénztári kezelés alatt álló tőkék kétharmad részben magyar vasúti aranyjáradék és egyharmad részben magyar vasúti kölcsön-kötlevelekbe helyeztetik, s három tagú pénzügyi bizottság neveztetett ki a további lépések megtételére.

A vallás- és közoktatási miniszter úr ő nagyméltósága leiratilag tudatja, hogy indokolt előterjesztésre kész megengedni, hogy oly községekben, melyekben állami vagy községi iskola nem állítottatott fel, a tagosítás vagy legelő elkülönítés alkalmával községi iskola alpra kiszakított fekvő a politikai község kezelése alól kivételve, számadási kötelezettség mellett, az illető felekezeti iskola tettelegesen használatába adassék át, s nemcsak a jövedelemből segíté ztessék.

Az esperesek a leiratról értesítette, körrrendeletileg felhivataknak annak kiderítésére, hogy ily természetű községi iskolai fekvőket mely egyházközségeink használnak tetteleg, az ily fekvők jövedelmeiről vezessenek külön pontos száma dást stb.

Több eset felmerültéből sajnosan tapasztaltatván, hogy egyházközségeink fekvőségeit tárgyazó telek-jegyzőkönyvek nem ellenőriztetnek kellőleg, s ennek folytán több egyházközségünk tetemes kárt szenvedett, vagy költséges perbe bonyolítottatott (Nyén, Zsobok): az esperesek körleveléleg felhivattak minden egyházközség telekjegyzőkönyve hiteles másolatának bevételére és jelentéstételre.

A völcsöki egyházközség papi és tanítói állomásainak egyesítése és a díjlevél módosítása megengedtetett.

Az enyedi egyházmegye harasztosi választó kerületében Domokos Antal egyházkerületi képviselővé lett megválasztatása igazoltatott.

A székely-udvarhelyi tanoda vagyoni ügyeinek megvizsgálására kinevezett bizottság elnökéül, n. Bothos Kálmán elhalálózása folytán, dr. Dósa Miklós gondnok neveztetett ki. Ezeken kívül elláttatott még több kevésbbé fontos ügydarab.

r. t.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. nov. 13-án.

— Főt. Nagy Péter püspök úr, kolozsvári főtanodánk által fölállítani tervezett kórház javára 100 frtot adományozott. E humanus intézmény javára a gyűjtés folyamatban van, s részünkről is fölhevjuk rá a nemesszívű emberbarátok figyelmét. Az adakozás közvetítésére készséggel ajánlkozunk.

— Kolozsvári egyházközségünkben mozgalom indult meg egy nagyobb szabású iskolai takarékmagtár megalapítása érdekében, melynek célja helybeli népoktatási tanintézeteink fontartására, fejlesztésére, a szükség szerint újaknak fölállítására biztos alapot teremteni s jövedelmi forrást nyitni. Közölni fogjuk az egésznek tervezetét s a folyamatba indult gyűjtés eredményét.

— A „Család és Iskola“ szerkesztésére, az egyleti választmány fölkerése nyomán, Hegedüs István t. barátunk továbbra is vállalkozott.

— A „La Renaissance“ előttünk ismeretlen forásból azon érdekes hirt közli, hogy hazánkban a ref. protestánsok közös érdekeik védelmére lapot inditanak meg, és ezen ügyet a jövő évben Debreczenben összeülendő zsinat fogja kezébe venni.

— Adományok. Ausztraliában egy nemes keblű keresztényen 500 ezer frankot adományozott, hogy Sidney városban unitárius templomot építsenek belőle. Amerikán Brookes József, ki nem rég halt meg, 100 ezer frankot hagyományozott azon célra, hogy annak kamataiból unitárius kiadványok osztassanak szét más felekezetek lelkeszei között.

— Az „Éneklő Kar“ ügyében. Felkérem mindazokat, kik a Kálmán Farkas gyűdi ref. lelkész úr által írt „Éneklő Kar“ czimú mű megjelenését aláírásukkal s illetőleg előfizetési kötelezettségükkel lehetővé tették, s kiknek ezen munka a közelebbi napokban viteldíjmentesen megküldetett, sziveskedjenek az előfizetési díjat, 80 krt, Hornyánszky Viktor urhoz (Bpest, V. ker., nádorutca 28 sz.) vagy szerzőhöz (Gyúd, u. p. Siklós) mihamarább beküldeni. Tudatom továbbá, hogy ezen munka, melynek tiszta jövedelme a bpesti prot. árvaház javára fordítottatik, Hornyánszky Viktor urnál megrendelhető, és 80 kr beküldése után azonnal díjmentesen megküldetik. Ezen munkát, — mely azon tudósoknak és szent prófétáknak életrajzát tartalmazza, kik a magyarországi reformátusok most használatban lévő énekes könyvében foglalt énekek szerzői voltak, — a mennyiben ezek életrajzi adatai ma már előkutathatók voltak, — s mely munkából prot. egyházi közlönyeink már több mutatót közöltek, — feleslegesnek tartom újból a t. közönség pártfogásába ajánlani; azt hiszem, hogy eléggé fogja e munka maga magát ajánlani, és reményem, hogy nem csupán a szerző óhajtotta ezen munka írása által „a tisztelet és hála adóját leróni azok iránt, kik Isten dicsőségét énekeltek, midőn mi nem voltunk“; de lesznek mások is számosan, kik énekes könyvünk iránti kegyeletük és tiszteletük által indítatva, kegyelettel és érdekléllyel lapozgatják át azon több mint 50 életrajzot, melyeket szerző e művében élénk tár. Farkas József.

— Nemes iskolaibarátok. Gróf Széchenyi Imre berlini osztrák-magyar nagykövet és gróf Széchenyi Dénes nagybirtokos somogy megyei „Lajosház“ nevű pusztájukon saját költségükön népiskolát építettek, felszerelték, oklevéles tanítót alkalmaztak s a tanulókat iskolai könyvekkel és taneszközökkel ellátták. A vallás- és közoktatásügyi miniszter ezért őszinte elismerését és köszönetét nyilvánította.

— A következő előfizetési felhívást vettük: Táborcszky és Parsch nemzeti zeneműkereskedők kiadásában (Budapest, IV. kerület, korona-utca 4 sz.) december elején megjelenik: 15 eredeti magyar dal Petőfi Sándor költeményeire. Aggházy Gyula, Baditz Otto, Ébner Lajos, Feszty Árpád, Greguss Imre, Greguss János, Gyulai László, Jankó János, Kasziány Ödön, Lotz Károly, Munkácsy Mihály, Spányi Béla, Szemlér Mihály, Tölgyesi Artur, Vastagh György eredeti rajzaival ellátva. Énekhangra zongorakísérettel szerző Hubay Jenő. Fametszetek Morelli Gusztávtól. Fényképnymatok Diváld Károly fényképészeti és fénynyomdászati műterméből. Hazánkban ily mű még nem jelent meg, sőt bátran állíthatjuk, hogy a világirodalom sem tud hasonlót felmutatni, s azért hisszük, hogy általános feltűnést fog kelteni. E mű hármassal becses bir: nagy költőnk Petőfi legszebb költeményei vannak zenére áttéve; a költeményekhez hazánk legkitűnőbb festő művészeti eredeti rajzokat készítettek; a dalokat egy a magyar zenéért lelkesülő szellemes ifjú zeneszerző írta, ki ma már külföldön is megállapította hírnevét; benn a hazában pedig hangversenyei, szerzeményei és különösen a legújabb népszínműhöz írott

és rendkívüli tetszést aratott magyaros zenéje által osztatlan elismerést szerzett nevének. Ezen dalok egy kötetben, díszes kiállításban fognak megjelenni, és hogy elterjedésük lehető könnyűséggel előmozdittassék az előfizetési ár példányonként csak 4 forintban állapítottatik meg. Bolti ára magasabb lesz. Gyűjtők 10 példány után 1 tiszteletpéldányt kapnak. Az előfizetési összeg beküldésére legcélszerűbb a posta-utalványok használata. Ezen diszmű karácsonyi és újévi ajándéknak is igen alkalmas.

— Theologiai tanszék felállítására. Az „Egyesült-Államok“ theologiai tanfolyamain újabban több tanszék állítottak fel a tudomány és vallás közti viszony fejtegetésére. Morse, a villamos táviró feltalálója, közelebbről 10 ezer dollárt ajándékozott a new-yorki papnöveldeinek e célra.

— Beküldettek szerkesztőségünkhöz a következő füzetek: Ker. Magvető. Tartalma: A hitszónok. Emerson után: Péterfi Dénes. — A Jézus Krisztus mindig ugyanaz. Egyházi beszéd. Ürmösi Kálmántól, — Az unitarius vallásközönség E. Főtanácsának augusztus 29—31 napjain tartott gyűléséről. — Kelemen Benőnek 1879-ik évi zsinatra beadott alapítványát szabályozó levele. — Hymnusok: 1. Közelb hozzád. Adams Fuller Sára után fordította Hegedüs István. 2. Hálalének. — Vasárnapi iskola. Jézus élete Solly H. H. után. Boros György. — Levelezés: 1. Dali Ádám unitárius paptól. 2. Püspöki látogatás a maroskeresztúri unitárius eklézsiákban, r. l. — Irodalmi értesítő. — Különlélek. — Evang. Lelkészi Tár. Tartalma: Szeressétek egymást. Hönel János. — Adjátok meg az egyháznak, a mivel tartoztok. Gulyás Lajos. — Légy ember. Molnár Sámuel. — A kísértetek. Hetesy Viktor. — A reformáció évfordulati napján. Czelder Márton. — Sok csapás által sujtott öreg nő felett. Czelder Márton. — Paedag. Szemle. Tartalma: A népiskola és az iskolai és népkönyvtárak. Rill Józseftől. (Bánfi fényképnymatú arcképével, aláírásának lenyomatával és életrajzával.) — A népiskolai tantárgyak a fejlődés elvének szempontjából. Irta Diesterweg Adolf. Közli: Hetzer József. (Oktober 29-ének megünneplése.) — A néptanító, mint gabonaszedő. Zádor Gyulától. — A második paedagogiai gyöngysor. Csukási Fülöptől. (Pázmány műveiből.) — Az iskolai munka beállta után. Schmidt Boldizsártól. — Adalék a paedagogia történetéhez. — Irta Gáspár János. — Irodalmi kalauz: a) Könyvek és taneszközök. (20 bírálat) — b) Tanítóegyletek irodalmi működése. (4 ismertetés.) — c) Tankerületek tanügyi állapota. (2 közlemény.) — d) Tanügyi és egyéb irodalmi hírek. (6 hír.) — e) Könyvészet (20 könyv czime.) — Tanügyi lapok és folyóiratok repertoriuma. (21 lap tartalma.) — Tanügyi krónika. (18 esemény.) — Tanítók „Emlékeztető“-je (9 pontban, részlete tantervvel.) — Szerkesztői mondanivalók. — A kiadóhivatal közleményei. — A Musil-féle nemzeti irkák programja (a borítékon.)

— Hibaigazítás. Nagy Lajosnak lapunk múlt számában megjelent székfoglaló beszédében a 414 ik lap bal hasábjának 10 és 11-ik sorában (felülről kezdve) előforduló „értelem“ szó helyett „érzelem“ olvasandó.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivata.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A mi a jövő dolga, de a jelenre tartozik.
IV. (Befejező közlemény.) Széchy Károly. — Az erkölcsi-nevelés ter-
mészetszerű útja. (Nagy Lajos n.-enyedi ref. tanár székfoglaló be-
széde.) (Folytatás.) — A néptanítók társadalmi állása Angolország-
ban. Felméri Lajos. — Vidéki élet: A u.-szebeni egyházmegyéből.
(Őszi közgyűlés.) J-6. — Egyházi lapszemle — — Különfélék.

A MI A JÖVŐ DOLGA, DE A JELENRE TARTOZIK.

(Befejező közlemény.)

IV.

Kolozsvár, 1880. nov. 19-én

Mi volt utolsó kérdésünk?

Mikép szervezhető az egyetemek legkönnyebben,
az állam és felekezetek igényeinek legmegfelelőbbben?

A válasz egyszerű és természetes; úgy, hogy
a felekezetek részint igyekezzenek az állami egye-
temek körül csoportosulni, a magok javára azokat
fölhasználni, — részint alapítsanak külön egye-
temeket a magok szükségletei végett, a magok va-
gyonából, melyek az állam céljainak is előmozdi-
tására szolgálnak.

Hogyan?

Felekezeti egyetemek?

Talán azt akarjuk velök tanácsolni, hogy retro-
grad irányban haladjunk! Talán azt kívánjuk álta-
lok elérni, hogy legyen katolikus történet, refor-
mátus aesthetika, lutheranus matematika? Talán
azt óhajtjuk újra megvalósítani, hogy az igazságnak
is legyen vallása, mint pár század előtt, mint az em-
bernek még mai napság is van?

Távol legyen tőlünk! Senki sem tiltakoznék e
balga követelés ellen élesebben, mint épen lapunk,
közlönye a protestántismusnak, mely az igazságért
született, mely az igazság emlékjéből szitta az éle-
tet, mely az igazságért mindenha vallási érdek nél-
kül is, a legönzletlenebb lelkesedéssel küzdött és fog
küzdeni.

Nem hangoztatjuk mi azt, hogy az igazság,
hogy a tudomány legyen felekezeti, hanem azt, hogy
az igazságot, hogy a tudományt a felekezetek te-
gyék minél nagyobb mértékben a magokévá. Akár-
hogy is fájjon némely jámbor kegyes szívének, a
csökönös, a maradi orthodoxiának ki kell békülnie
a tudományos haladással, meg kell barátkoznia
vasúttal, telegráffal, meg a modern világ minden-
nemű vívmányaival, — azokat saját felekezetének
javára és emelésére értékesíteni kell. És ne remeg-
jenek! Mert a felvilágosodás, az ismeretek igazsá-
gainak terjedése nem öli meg a hitet, hanem csak
mélyebben írja be az emberi kebelbe. Kivételek
mindig voltak és lesznek is; de a nagy többség
vallása annál mélységesebb, annál magasabb leszen,
minél több ok, minél több igazság hirdeti neki az
egy örök istenség teremtő és föntartó erejét! S
akárhogy is rázzák fejüket az orthodoxok, nin-
esen messze az idő, a mikor még ők is beismeren-
dik, hogy a pap annál inkább fog magasztos hiva-
tásának megfelelni, minél inkább élére állnak a nép
erkölcsi és értelmi nevelésének, mert a tisz-
teletet és bizalmat, melyet az isteni igének hirde-
tőiül megszereztek, csak növelni fogja irántok azt,
ha az élet és haladás igazságainak is avatot,
hirdetői lesznek. Épen azért iparkodniok kell a fe-
lekezeteknek, hogy theologiai iskolájok a tudomány
főszékhelyének, az egyetemnek, szoros kapcsolatába
jöjjenek. Az erdélyi reformátusok, a mint a kolozs-
vári egyetem megnyílt, megszüntették jogakadémiájuk-
kat, mert dicséretre méltó elfogulatlansággal belát-
ták, hogy azzal nem versenyezhetnek; csak szellemi
és anyagi erőiket forgácsolják el; mert nem a fe-
lekezetiségért, hanem a tudomány fejlesztéséért ala-
pitották azokat, s a mint annak elérésére nagyobb
és erősebb biztosítékot kaptak, mint a milyen volt

kezeikben, — céljokat elérve, más térre vonhatták össze tehetségeiket. Ennek a felvilágosodott eljárásnak szép példája bizonyára hódítani fog náluk még tovább, s hódítani kétségtelenül egyebütt is.

Nevezetesen erdélyi reformátusainkban okvetetlenül megéri a meggyőződés, hogy a nagy-enedi theológiát át kell helyezni Kolozsvárra, hogy itt az egyetemmel összefüggésbe hozassák, hogy növendékei az egyetem előadásaiiban részesülhessenek. A kifejlett városi élet előkelősége nemesítőleg hatand az ifjúságra társadalmilag, az egyetem tudományos élete szélesebbkörű ismeretekkel fejlesztendi lelkileg. E meggyőződés elfogadától ma még igen sokan irtóznak és szűkös látó körrel érvelnek ellene; de a protestantismus érdeke s a kor igénye lefegyverzi makacsságukat, a jövő papságának társadalmi állása, tekintélye, vezérlő szerepe egyedül ezen az úton óvható meg.

A budapesti állami egyetemen ott a katolikus theologiai kar. Az idő szentesítette, nem is üzenünk ellene hadat. A kolozsvári egyetemre sem katolikus, sem protestáns theologiai kart nem szerveztek, mert az idő szelleme emelt tiltakozást ellene, hanem azt nem tiltja, sőt egyenesen sürgeti, hogy protestáns papjaink is a lehető legmagasabb oktatásban képződjenek; ezt theológiánknak Kolozsvárra hozása s az egyetemmel való combinatioja biztosíthatja. Vita tárgya lehet: hogy kell-e ma már harmadik egyetem? Mi kifejtettük nézetünket, kijelentettük határozottan, hogy ma még nem szükséges, mert sürgősebb a meglévő kettőnek kiegészítése, hanem kell mielőbb. S ha egyszer viszonyaink oda fejlődtek, hogy csakugyan szervezni fogjuk, a mi egyéni möggyőződésünk szerint, az Pozsonyban állítandó fel. Pozsonynak megvan hozzá szinte minden szükséges épülete, megvan bizonyos műveltebb légköre, melybe szellemi élet fejlődhetik. Azzal nem kecsegtetjük magunkat, hogy az az egyetem versenytársa lesz a bécsinek, mely az összes német egyetemek között a legelső sorába tartozik, — hanem azt hisszük, hogy Bécsnek közelsége, műgyűjteményeinek sokasága gyümölcsözőleg fog hatni mind a professorokra, mind a hallgatókra. Az iránt is jó reményeket táplálunk, hogy annak az egyetemnek lesz nemzeti tendenciája, lesz magyarosító befolyása a Dunáninnen és Dunántúl egész felső vidékére.

A pozsonyi állami egyetemen semmiféle the-

ologiai kar helyet nem találhat. Hanem a mint erdélyi reformátusaink csoportosulandanak a kolozsvári körül, úgy csoportosúlhatnak felföldi lutheránusaink a pozsonyi mellett. Nekik még sokkal könnyebb, mert nekik nem kell annyi nehézséggel, annyi előítélettel megküzdniök, mert úgy is Pozsonyban áll fenn a legjobb s legvirágzóbb theologiai intézetök, mert úgy is Pozsonyra szól néhány kiváló, s azok között a gróf Pálffy-féle nagy alapítvány.

Igy lenne 3 állami egyetemünk, a budapesti vele szerves összefüggésben lévő katolikus theologiai facultással, a kolozsvári és pozsonyi vele kapcsolatba hozandó református, illetőleg lutheránus theologiai karral; — s így egyenlőképen szolgálhatnának az állam és felekezetek céljainak.

Ne aggódjanak protestánsaink a miatt, hogy növendékeik buzgó vallásossága megrendül, igaz hite megmetyeződik, hiszen ma már a tudomány nem harcol senkinek kultusa ellen, egyedül az igazság kultusáért, s a papi pályára hivatott ifjúságra mégis a magok theologiai gyakorolják a főbefolyást. Mi oly rendületlenül valljuk ezt, hogy a mint nem félünk theologusaink világias elkapatásától, ép úgy nem tartunk felekezeti egyetemen a felekezeti irányban való nevelésről.

S minthogy úgy is több jogakndémiára vár az egybeolvasztás vagy megszüntetés, s minthogy az óhaj a magasabb műveltség iránt, a tódulás az egyetemekre évről-évre nő: — azért érezzék át a felekezetek, a mit a haza érdeke, s a kor szelleme ma még csak javasol, pár évtized múlva pedig ellenállhatatlanul követelni fog, — lelkesedjenek nagyra, gyűjtsék anyagi és szellemi erőiket s alapsítsanak egyetemet. Két város emelkedik ki, mint az ország területi és felekezeti viszonyainak, a más három egyetem fekvésének legmegfelelőbb, Kassa és Debreczen.

Szervezzenek a katolikusok egyetemet Kassán, s a reformátusok Debreczenben, hogy annál könnyebben sikerülhessen, a drága orvosi kar nélkül.

Nem folyamodunk lelkesítő szóhoz, szóvirághoz, csak egyszerűen mutatunk rája, hogy a közelgő debreczeni zsinatnak, mely hosszú 90 év után gyűjti megint egybe az összes magyarországi reformátusokat, a legméltóbb emléke volna egy felekezeti egyetemnek megalapítása. Kivitele úgy is huzamosabb időbe kerül.

Igy haladnának versenyben az állam és a felekezetek 3 állami s két felekezeti egyetemmel, s így emelnők magasra vállvetett egyetértéssel a tudományt, mely a jövőben nálunk is nagy és virágzó lenne és maradna.

Széchy Károly.

Az erkölcsi nevelés természetszerű útja. (Nagy Lajos, n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.)

(Folytatás.)

A szoktatás ezen két igen fontos céljának érdekében, következőket kell megjegyeznünk a szoktatás módszerére nézve:

Az erkölcsi szoktatás az erkölcsiség tetteges gyakorlásában állván, a gyermeknek minél több alkalmat és minél nagyobb ösztönöztetést kell találnia a családi körben a végre, hogy tetteleg gyakorolja magaviseletében azt, a mit helyesnek és jónak érez. Mesterséges viszonyokra, kigondolt alkalmak előállítására azonban e tekintetben nincs szükség! A rendes és szabályszerű családi viszonyok ugyanis, melyek között a gyermek naponta érintkezhetik és érintkezik is szülőivel, testvéreivel, rokonaival, a cselédekkel és játszó pajtásokkal, folyvást elegendő tért nyújtanak most a maga-alkalmazás és önmérséklés, majd a szivesség és jóakarát, szeretet és barátság, részvét és hála nemesebb érzelmeinek fejlesztésére és erősítésére, csak ösztönöztetést találjon a gyermek elégséges mértékben, és a család kormányzása legyen eszélyes.

Minden kedvező körülmény mellett is azonban a nemesebb érzelme csak úgy kaphatnak erőre, ha egyúttal az u. n. érzéki vagyis testi érzelmeket inkább mérsékeljük, mint fokozzuk; és a nem nemes és alacsonyabb érzelme erősödésére sem ösztönöztetést, sem alkalmat nem szolgáltatunk. E tekintetben elégittessenek ki a gyermek testi szükségletei természetes módon és kellő pontossággal, — még pedig tekintettel mindazon anyagokra, melyekre a növekedő organismusnak okvetetlenül szüksége van, — különben olyan érzelme állanak elő, minők egyfelől a falánkság, másfelől az ingyenczség és nyalánkság, melyek, mint számtalan gyermeki hibák állandó forrásai, a nemesebb érzelme megerősödésének mulhatatlanul útját vágják. Különösen tanácsos megakadályoznunk, illetőleg erőtlentennünk, ha t. i. már előállottak volna, az alacsonyabb érzelmeket. E végből semmi szín alatt nem engedhető meg a családi kör szentélyében sem a pórias szavak és beszéd használata, sem a részrehajlás, árulkodás, vagy a roszakarát és irigység szelleme, sem a pusztán szó- és színbeli cselekvés. Amazok, elnézés esetében, megannyi alacsony érzelmet juttatnának erőre, s ez által akadályoznák a nemesebb érzelme felülkerekedését is; utóbbiak pedig azt eredményeznék, hogy a gyermek csak a külsőnek, a magaviseletbeli modornak tulajdonitana fontosságot. Már pedig az erkölcsi oktatásnak épen nem az a célja, hogy a gyermek bizonyos il-

lemtani formulák szerint cselekedjék, bizonyos udvarias módon viselje magát mások irányában, hanem az, hogy mindennemű szavai és tettei, midőn például nemességét, jóindulatát, szeretetét, barátságát, részvétét nyilvánítja mások iránt, valódi érzésből fakadjanak. Ezen körülményt, ha kellő figyelemre nem méltatjuk, egész nevelésünk — legenyhébb esetben is — csak gépies idomítás lesz és nem erkölcsi szoktatás; idomítás, mely az egyént külső megjelenésében és föllépésében tetszetőssé teheti ugyan, de lelkét érintetlenül és üresen hagyja, vagy legfennben az üres udvariasság, a színlelés, alakoskodás, sőt csalárdság alacsony érzelmeivel gazdagítja. Ezért ostromozta Rousseau annyira megérdemelt módon korának nevelési rendszerét; s ezért kell nekünk is elitélnünk minden olyan szoktatást, mely pusztán az udvarias modort tartja szem előtt, s nem egyszersmind az alapul szolgáló nemes érzelme erősítését is. Ne követeljünk tehát a gyermekektől semmi olyan cselekvést, ne erőszakoljunk rá olyan magaviseletet, a melynek megfelelő érzelm a gyermek lelkében még ki sem alakulhattott; de ne is nézzünk el neki semmi színleges, valódi érzelméből nem fakadó cselekvést sem!! Igy felettébb helytelen lenne valamely gyermek ajándékát, a melylyel bennünket megkinál, el nem fogadnunk, vagy elfogadván, később visszaadnunk, — csupán azért, mert őt megfosztani nem akarjuk. Az el nem fogadás vagy visszaadás következtében ugyanis az a gondolat és érzés támadhat a gyermek lelkében, hogy minket bátran megkinálhat még legkedvesebb és nem szivesen nélkülözött tulajdonaival is, mert vagy nem is fogadjuk el, vagy elfogadás esetében is vissza adnók neki. Fogadjuk csak el az ő ajándékát, azután kétszer is megfogja ugyan gondolni, hogy mivel kináljon meg, de a mivel azután így megkináland, bizonyosak is lehetünk, hogy azzal örömet, sőt meggondolva kínált meg.

A szoktatás helyes módja azt kívánja továbbá, hogy legyünk éberek és kitartók.

A mi az első következtetést illeti, e tekintetben a legtöbb szülő vagy túlságosan aggódó szorongással kíséri a gyermeknek minden léptét és minden mozdulatát; vagy ellenkezőleg könnyen veszik a még gorombán szembeötülő helytelenségeket is. Egyik akkora veszedelem, mint a másik. Mert eltekintve az aggodalmas ellenőrködésnek szülő és gyermekre nézve egyaránt kínos voltától, azzal még az épen nem csekély baj is jár, hogy a szülő a folytonos aggodalom miatt nem tudván nyugodt lenni, képtelen lesz a gyermeket pontosan megfigyelni, s még képtelenebb arra, hogy a tapasztalt jelenségekből biztosan következtetessen a gyermek lelki állapotára, és így helyesen is tudja megitélni a gyermek erkölcsi magaviseletét; minnek folytán veszedelmeseknek és meg nem engedhetőeknek gondolhat olyan cselekedeteket is, melyek épen nem veszedelmesek, s megfordítva veszélyteleneknek tarthat olyanokat, miket higgadtabb megfontolás mellett nagyon is gyanút keltőknek kellene itélnie. A túlságos aggodalmasság tehát, mely még a kákán is bogot keres, a mellett, hogy sok tekintetben akadályozza a gyermek tevékenységi ösztöneinek természetes

nyilvánulási módját, még a rossz szokások ellen sem biztosít bennünket, mert szorongó örködésünk mellett is nem egy rossz szokás fog gyökeret verni a gyermek lelkében, ép oly bizonyosan, mint a hanyag gondatlanság mellett. Épen ezért helyes úton csak az oly szülő jár, a ki éber figyelemmel kíséri ugyan a gyermeknek cselekedeteit, de az éberséggel higgadságot tanúsít. Mert csakis higgadt éberség mellett lehetséges a gyermek lelki világába bepillantani és biztosan megítélni, ha vajjon rejlik-e valóságos baj a gyermeknek ilyen vagy amolyan magaviseletében; csakis higgadt éberség ismerheti fel és méltathatja kellő figyelemre úgy a keletkező jó iránynek, mint az épen támadóban lévő helytelennek legtöbbször számba se vett és nagyon is jelentéktelennek látszó külső jeleit is. Kitartásra is ép oly nagy szüksége van minden nevelőnek. Mert mint a tömör természetű fák, úgy a szokás ereje is felettébb lassan növekedik. Egy-egy jó szokás meggyökeresztetése és állandósítása, minden körülmények között, sok időt és fáradságot kíván. Ezért, a ki tűrni és kitartani nem tud, az sikert sem fog arathatni. Idő kell tehát ide is, és az időhöz bő adagban türelmes kitartás!

A legnagyobb éberség és türelmes kitartás mellett is azonban még mindig megtörténhetik, sőt meg is történik valósággal, hogy a gyermek valami rosszat szokik meg. Ekkor új feladat vár a nevelőre: a rossztól el kell szoktatnia, a rosszat el kell feledtetnie a gyermekkel. Ez már igazán nehéz munka: nehezebb, mint maga a szoktatás! Hiszen még az értelmi tevékenység terén is sokkal nehezebben boldogulunk az olyan növendékkel, a ki már tanult akármit írni, olvasni vagy számolni, de mindeniket rosszul tanulta, mint egy olyan gyermekkel, a ki még írni, olvasni vagy számolni mit sem tanult. Épen így áll a dolog az erkölcsi elszoktatással is, csak hogy jóval nagyobb mértékben. Mert ha például egy gyermeknek számtani fogalmai zavartak, ezt ő maga is érzi, s épen ezért gyönyörűséget az afféle foglalkozásban nem is talál, talán szintúgy borsózik is a háta, ha számtani feladatok megfejtésére kell gondolnia; ellenben a helytelen erkölcsi szokásnál a gyermek mindig gyönyörűséget talál az afféle cselekvésben, s az ellenállhatatlan erővel vonzza őt a rossz felé. Ezért nehezebb az erkölcsi elszoktatás minden más elszoktatásnál, s nehezebb magánál a szoktatásnál is. A rossz szokás ereje ugyanis egy hatalmas érzelem, a mely él és működik, a mely épen azért, mert él, tovább is élni, működni és erősödni kíván, ép úgy, mint akármely más élő lény, de meghalni, önként megsemmisülni nincs kedve. Ilyen általában minden szokás, ilyen az erkölcsi rossz szokás is. Egy intés, egy parancs mindjárt a születés percében kétségkívül elégséges lett volna arra, hogy a rossz megsemmisítésék; míg most, midőn már nagyra nőtt, a parancs mit sem segíthet, az erőszak pedig a meglévő rossznál is nagyobb rosszat szülne. Épen ezért egy már létrejött rossz szokással szemben csak egy módja van az orvoslásnak, az t. i. hogy ne adjunk semminemű alkalmat a rossz szokás tetlegesülésére, még pedig legalább is oly hosszú ideig, a minő hosszú életű maga a rossz szokás; e mellett töreked-

jünk a gyermek figyelmét másfelé terelni, tetterejét más irányban foglalkoztatni mindaddig, mignem a rossz szokás feledve, megsemmisülve lesz!

Ezek szerint az erkölcsiség természetszerű alapját egyedül a folytonos és értelmesen vezetett erkölcsi szoktatás veti meg. És ha csakugyan értelemmel, higgadt éberséggel és türelmes kitartással vezetetik a szoktatás, végre a gyermek szeretni és tenni fogja a jót, s kerüli az ellenkezőt azért, mert szülői úgy akarták, azt szerették. Előtte a jó jó azért, mert a szülők azt akarták és azt akarják; a rossz rossz azért, mert a szülők azt nem akarták és nem akarják. Rá nézve az egyetlen törvény, melynél fogva megkülönbözteti a jót a rossztól, a helyest a helytelenről: a szülők akarata! Ez irányadó a kis gyermekre nézve még anyanyelve elsajátításánál is. A mit a szülőktől és környezettől kimondani hall, azt iparkodik utánmondani, s hibás mondatát a szülők kijavítván, igyekszik őket utánozni; ő tehát mondja a helyest, mert úgy hallja és a szülők is úgy akarják, s kerülni törekszik a kiejtésbeli helytelenséget, mert a környezet másképp beszél és a szülők mást akarnak. Itt is, ott is tehát az egyetlen törvény rá nézve, melynél fogva utánozza, cselekszi és megkedveli a jót: a szülők akarata! És ez így van jól és helyesen mindaddig, míg a gyermeknek nincs értelme, ítélőkétsége.

Az értelemre és okosságra született emberi lény azonban nem marad hosszasan a szellemi tökéletlenség ezen állapotában. Előbb vagy utóbb minden gyermeknél beáll azon időpont, midőn a családtagok és játszó pajtásaikkal való folytonos érintkezés következtében értelme mindinkább kezd bontakozni. Végre eljön azon idő is, midőn egészen meglepő észrevételekkel kezdik kísérni nemcsak a kortársak, hanem a felnőttek magaviseletét és cselekedeteit is. (Nem értem ide azonban az olyan családok gyermekeit, hol a szülők egyebet sem tesznek, mint hogy másokat folytonosan csak bírálgatnak, — még pedig a gyermekek füle hallatására, s ezen helytelen eljárás hatása alatt a gyermekek is igen korán kezdvén mások magaviseletével foglalkozni, minden egyébre figyelnek, csak saját magaviseletükre nem.) Mihelytt a gyermek az értelmesezés ezen fokát egészen természetes úton elérte, kötelességünk az ő erkölcsi nevelésénél ez értelmesezést is segítségül vennünk, és így módosulnia kell nevelői bánásmódunknak is; kötelességünk oda törekedni, hogy a mit a gyermek értelmes szoktatásunk folytán jónak vagy rossznak érez, rendre-rendre meg is érte, hogy miért jó amaz és miért rossz az ellenkező. Míg ezt meg nem értette, nem is nevezhető erkölcsi lénynek. Épen azért, noha a szoktatás veti meg az erkölcsiség alapját, mégis a csupán jól szoktatott gyermek, ki előtt a jó vagy rossz ugyanazonos a szülői akarattal, nagyon is tökéletlen valóság. Ellenben tökéletesebbé lesz, mihelytt kezdi átlátni, hogy miért jó vagy rossz az, a mit a szülői akarat hatása alatt a szokás erejénél fogva olyannak érez, mert ekkor már nem pusztán a szülői akarat miatt cselekszi a jót és kerüli az ellenkezőt, hanem azért is, mert belátta, hogy a mit a szülő parancsol, az valósággal jó, és a mit tilt, az valósággal rossz.

Ezen belátáshoz, a jó vagy rossz cselekedet természetének megismeréséhez az által vezethetjük el a gyermeket, ha éreztetjük vele és így kézzelfoghatólag tüntetjük fel előtte az illető cselekedetek természetes következményeit.

Az emberi cselekedeteknek ugyanis mindig megvan a most közelebbi, majd távolabbi következményei, nemcsak akkor, midőn tetteink a fizikai világ erőivel, hanem akkor is, midőn emlertársainkkal hoznak érintkezésbe.

Ezek a kimaradhatatlan következmények tanítják az embert okosabb magaviseletre. Ezeket kell tehát már a kisdéd korban, a mennyire a gyermek értelmesedése és a családi viszonyok megengedik, világosan feltüntetni a gyermek előtt, hogy azokból megismerje a cselekedetek természetét, és így okulást nyerjen.

Már magok az élettelen tárgyak is vigyázatra, meg gondoltságra, okosabb testi magaviseletre kényszerítik és tanítják a gyermeket fájdalmas visszahatásaik által. Ha p. o. a kis gyermek hozzányul, tapasztalatlansága miatt, a forró vaskályhához, tapasztalatlansága nagyon is érzékeny fájdalommal lesz úgyszólván büntetve; ha pedig vigyázatlanul szalad és orra bukik, vigyázatlanságának is fájdalmas érzés leend a jutalma. És akárhányszor érintkezzék is ilyen oktalanul a természeti testekkel, a fájdalmas visszahatás egy ízben sem fog kimaradni. Ezen kimaradhatatlan és kérlelhetetlen következményekből ismeri meg a kis gyermek az ő ügyetlen vagy tapasztalatlan testi magaviseletének a természetét.

Az erkölcsiség körébe vágó cselekedeteknek is szintű megvannak természetes következményeik. Az igazmondással bizalom, a hazugsággal bizalmatlanság, a szorgalmas munkássággal előmenetel és gyarapodás, a helyes dologtalansággal hátramaradás, a takarékoszággal anyagi biztosság, a pazarlással vagyonszökkenés, a szivesség-tanúsítással személyes vonzalom, az ellenkezővel pedig idegenkedés jár az életben mindenkor.

A nevelés nagy mulasztást követne el, ha nem éreztetné a növendekkel az erkölcsi cselekedeteknek ilyen s ezekhez hasonló következményeit, s ez által nem ismerteté meg a cselekedeteknek valódi természetét. Mert különben az életbe kilépve, talán nagyon is drága tandíjat kellene fizetnie az illetőnek.

A néptanító társadalmi állása Angolországban.

A tudomány, a tanúltság Angolországban oly árucikk, mint bármely más, s mint olyan a kereslet és kínálat törvényeire volt hagyva egész e száz elejeig; sőt, mondhatnám, arra van hagyva nagy részt ma is.

Angolországban a nyilvános iskola drága; a magániskolázás még drágább. A vagyonos kis és nagy nemes, a középosztály mivelt embere, mindig kívánta az iskolázást, s drága pénzen vette és veszi folyvást a tudományt, ezt a szellemi árucikket; ám a szegény munkással másként van a dolog. Ő sohasem érezte a tanúltság áldását egész

a jelenkorig, s nem is igen kereste gyermeke számára az iskolát. Igaz, hogy a múlt száz legeslegvégén Lancaster ingyen tanító (free) iskolát nyitott a szegények gyermekeinek: de azért az ingyen tanító angol iskola ma is csak papiroson van. Az 1870-iki népoktatási törvény megengedi ugyan az iskolaszékeknek ingyen tanító iskolák föllállítását, és mégis az egész országban nincs egyetlen népiskola, hol a szülők hetenként tandíjt ne fizetnének iskolába járó gyermekökért.

A népoktatás sok száz esztendeig az egyház tiszte volt, de p. o. az angol egyház legkisebb gondjának a népnevelést tartotta, mert — Morley mondása szerint — „oly nevelést adott a népnek, mely akkor érdemli meg a népoktatás nevét, mikor a primitív ember állat csontokkal való földkarczolását tudományos elvek szerint való földmiveésnek fogják hinni.“ Az államegyháznak az iskola egész a Nemzeti Társaság (National Society) megalakultáig (1811) a középiskolán, a Grammer School-on kezdődött, — azon az intézetben, mely az egyetemre szokta az ifjakat előkészíteni. A középiskola tanítója mindig egyházi ember volt, s mint olyan a püspök, vagy a papság „fegyverhordozója“ (swordsman). És Angolországban, hol régentén is sok, ma pedig épen százhusz felekezet versenyez és verseng egymással, ez (az egyháziaknál ma is használt kifejezés) ma sem phrasis, s régen még kevésbé volt az. Az angol egyház szerette volna megvámolni a disszenteriskoláit. 1714-ben nagy szavazattöbbséggel a parlamenten keresztül vitte azt a törvényjavaslatot, hogy „Angliában (a tulajdonképeni England) és Walesben senki sem nyithat semmilyen iskolát, míg alá nem írta az államegyház hitczikkelyeit és a mely tanító az egyházétől eltérő kátét tanít, attól az iskola-nyitás engedélyét megvonják és törvénytársaságban elmarasztalják.“

Szerencsére az uralkodó közbejött halála miatt e törvény nem léphetett életbe, de eléggé mutatja, hogy mennyire önzetlenül szolgálta az angol egyház a nevelés ügyét.

Az 1870-iki népoktatási törvény a papi embereket merőben kizárja a községi népiskolák tanítói karából. E szerint a néptanítót egyházi részről nem fenyegeti veszély, de egyéb veszedelmekkel kell küzdenie, melyek közül ezúttal egy-kettőre röviden rámutatok.

Az angol néptanító helyzete a magyar néptanítóéval összehasonlítva, egyáltalán nem kedvező. Első rendben a társadalom nem tartja a néptanítói állást oly tiszteletreméltónak, mint az u. n. tudományos pályák embereiét. Még sok idő kell rá, míg az angol közvélemény oly tisztelettel fogja környezni a népnevelői pályát, s a néptanítót a közbecsülésnek arra a piedestájára emeli, melyre a papokat, orvosokat és ügyvédek emelte. A néptanítókra a közbecsülésnek ily öröksége nem szállhat; ma még velők a közvélemény is, s a miniszterium népoktatásügyi állam tanácsa, az u. n. Education Department is sommásan jár el (summary justice). Dr. Playfair 1879-ben az u. n. Registration Bill-lel akarta a törvényhozás útján a tanítói állást oly köz-

becsülésben álló nagy szakpályává (profession) alakítani, mely tudományos mivelttségével szerzett szava súlyát minden körülmények között érvényesíthesse. A javaslatnak, úgy lát-szik, még néhány évig várnia kell a megérés óráját.

A Department lordjai magoknak azt a hatalmat vindicálják, hogy a néptanítók okleveleit felfüggeszthetik és megsemmisíthetik, s az ekként sujtott tanító csak a parlamenthez vagy a nagy közönséghez fellebbezhet. Ez eljárás menthető lenne, ha a néptanító oklevele csupán a jó magaviseletről szóló bizonyítvány volna, ámde annál sokkal több, t. i. az a tanító hosszas igyekezete árán szerzett érdeme és ügyessége bizonyító okmánya. Ennélfogva helytelen az is, hogy az okmányt a kir. isk. felügyelőnek évről-évre revideálni kell, mintegy emlékeztetőül, hogy a tanító helyzete és jövője a School Inspectorok kezében van, kik ez okmányokat néha bőbeszédű dicsérettel, máskor pedig a szóval fukarkodó hivatalos nyelven láttamozzák. Ennek az eljárásnak megvan az a jó oldala, hogy nem titokban történik, mint Ausztriában az iskola-felügyelőknek a néptanítókról adott minősítése, mely mind a tanítói állás, mind az iskola ellen van.*)

E mellett különösen lehangoló a néptanító helyzetében az a szokás, hogy rendszeren félévi felmondással az iskolaszék vagy bármely más nevű előljárósága elbocsáthatja. Ezek azok az okok, melyek miatt igen nehéz, hogy ne mondjam, lehetetlen eset Angolországban, a mi Németországban gyakori, hogy atyáról fiúra. sőt dedunokára is rá szálljon a községi néptanító nemes tiszte. A ki a tanító-nevelőbe (Training College) lépte előtt a szenvedéseknek oly iskoláját végzi, mint a minőt végez az angol tanító-jelölt növendék — tanítóskodása öt éve alatt: bizony annak kétszeresen elkeserítő lehet az a könnyűszerű, mondjuk sommás úton való s minden útra való nélkül történő elbocsátás, mely nálunk nem történik, nem történhetik.¹

Más országokban a néptanító dicsősége, hogy magát feláldozza azokért, kik sokszor észre sem veszik, vagy — mint Guizot mondotta — „az emberekért dolgozik s jutalmát Istentől veszi“: Angolországban a néptanító jutalma jelentékeny részét, a mai fizetéses népoktatási rendszer mellett, az Education Departementtől várja, de cserébe jó szívvel oda adná a társadalmi közbecsülés nimbusáért, mely csak valamikor ezután fog megalakulni. *Felméri Lajos.*

VIDÉKI ÉLET.

A n.-szebeni egyházmegyéből.

(Őszi közgyűlés.)

Egyházmegyénk őszi rendes közgyűlését folyó hó 1-sőjén tartotta meg Balázsfalván. Örvendetes tény gyanánt említhetem föl, hogy közgyűlésünk tagjait az újan épült csinos papiház fogadta magába.

A tárgysorozat első pontját az elnöki előterjesztés képezte. Ez előterjesztésből a következőket kívánom kiemelni: A „nervus rerum gerendarum“-ról szólva, szomorúan konstatálja

*) Lásd a „Freie Pädag. Blätter“ 1879-iki folyamában a klosterneuburgi tanító sokat vitatott esetét.

elnöklő eszeres úr, hogy több egyházközségünk vagyona van veszélyeztetve az indolens kezelés miatt. Szomorú példaként felemlíti a szász-vessződi filia u. n. „Türi“ alapítványának jelenlegi állását. Fájdalom, ehhez hasonló esetekkel nemcsak a mi egyházmegyénkben találkozhatni. Egyházközségeinknek jó része „natat in eadem cimba“. Ideje lenne komolyan gondolkozni és intézkedni e dolog felől addig, míg „veszett fejszének legalább a nyelét meg lehet menteni“, mert ha halogatjuk a dolgot, kétségbeejtő valóra fogunk ébredni. Mondja ki egyházkerületi közgyűlésünk, hogy egyházközségeink egyeseknél telekkönyvi első helyen való biztosítás nélkül künnlévő tőkái — személyválogatás nélkül — per útján is felveendők, s ezután takarékpénztárilag kezelendők. Egyébiránt e tárgyról — a nt. szerkesztő úr engedelmével — közelebbről el fogom mondani nézeteimet.

Tüzeset egyházmegyénkben egy fordult elő. A buzás-bocsárdi egyházközség gazdasági épületei f. év május 28-án elhamvadtak. Biztosítva voltak 692 frtig, mely összegből 683 frt 67 krt az első magyar általános biztosító intézet még június hó 20 án kifizetett, miért nevezett társaságnak köszönetünket nyilvánítjuk.

„Ez egyházközségünket, — mondja az előterjesztés, — s ezzel egyházmegyénket oly csapás is érte, mely ellen földi hatalom nem biztosíthatá. Öreg pályatársam, egyházmegyénk egykori buzgó közügyigazgatója, egyházának 25 évig hű lelkipásztora, vagyonilag újjá teremtője, t. Cseresznyész György m. október hó 3-án sáfárkodásáról egy felsőbb bírónak számolt be. Nyugodjék csendesesen!“ Elismerni az érdemet, részvétellel emlékezni meg azokról, kik az élet mostoha viszonyai, szenvedései között is hivek maradnak mindhalálig, s hivatásuk körében buzgón munkálkodának: keresztyéni kötelességünk. Az elhunyt olyan volt; emlékezete áldott marad különösen egyházában, melyet buzgósága virágzóvá tett.

Egy pár — az elnöki előterjesztés folytán elintézésre ajánlott — ügy letárgyalása után, tanügyi előadó olvasta föl jelentését. E jelentésből örömmel győződött meg közgyűlésünk, hogy egyházmegyénk tanügyi állapotában a múlt tanodai évben, bár csekély, de „zülött, zilált, szegényes anyagi viszonyainkat tekintve, mégis jelentékenynek mondható haladás volt észlelhető.“ E haladás pedig abban áll, hogy az iskolába járók száma 80%-kal emelkedett. Vajha az emelkedéssel egyenlő arányban állana iskoláink vagyoni gyarapodása. Akkor, — ha lassan is, — csak elérkeznek mihozzánk is „népnevelés a te országod!“ Egyházmegyei iskolalátogatóink — tizttele az egy kivételnek — a múlt évben egyetlen egyszer sem tettek látogatási körutat! Pedig nem ártana! Pedig nem válnék szegényekre az elvállalt kötelesség teljesítése! Pedig sokkal szebben hangzanának tanügyi előadó ajkairól a buzgóságukat elismerő, mint hanyagságukat kiemelő szavak.

Tárgyaltattak az ig. tanácsi leiratok. Ezek közül első sorban a tanár választás kérdése. Minthogy nálunk a bizottságra utalás, helyi viszonyaink miatt, akadályokba üt-

közik, közgyűlésünk tárgya'ás alá vette, s a következő vélemény felterjesztésében állapotott meg:

a) pályázatot hirdet az áll. ig. tanács, s a hozzá beadott pályázati okmányokat leküldi az illető tanoda előljáróságához; b) a folyamodók képesítettségét a f. évi egyházkerületi közgyűlés 21 jkv száma alatt megállapított minősítési feltételek szerint az illető tanoda előljárósága megállapítja s az indokolt minősítvényi táblázatot a folyamodványok kíséretében az igazgató tanács útján a ker. közgyűlés elé terjeszti; c) a minősítvényi táblázat, valamint a beérkezett folyamodványok a közgyűlésen közszemlére kitétetnek, s a minősítettek közül az egyházkerületi közgyűlés „minden kijelölés nélkül“ szabadon választ.

Tárgyalás alá vétetett ezután a domestica ügyében jött leirat. Közadakozástól várni az alap gyarapodását „pium desiderium“-nak bizonyult. És nem is lehet kívánni, mert a nép állami, községi és egyházi fizetendőkkel nagyon meg van terhelve azon kívül is. Azért azonban e téren a gyűjtést nem kell megszüntetni; a hivek áldozatkészségét ezután is igénybe kell venni. E kívül azonban alkalmazandónak véli közgyűlésünk a következő gyűjtési módot:

a) a karácsoni ünnepeken leendő hírül adás, illetőleg buzdító felhívás; új év első napján a persely kiteendő, s az abba gyűlt összeg, valamint

b) konfirmálandóktól személyenként beszédendő 20 kr s végül

c) esketendő párokra az eddigi himlő-oltási díj czimenzedett 40 kr mellé kirovandó 60 kr, a házipénztár gyarapítására fordítandó.

Szót sem érdemlő csekélység, fogja mondani az, ki utána nem számít. Lássuk azért is, hogy szót, figyelembevételt érdemel e javaslat. Tegyük föl, hogy az egyházkerület népességének csak egy harmadrésze (vegyünk 100,000 lelket) személyenként csak 1—1 krajczárt tesz új évben a perselybe. Nos? $100,000 \text{ kr} = 1000 \text{ frt}$. Konfirmáljon csak 1000, a begyűlendő összeg tesz 200 frtot. Házassúljon csak 2000 pár. $2000 \times 60 = 1200 \text{ frt}$; a javaslat szerinti évi gyarapodás tenne középszámítással 2400 frtot. Ha ehhez hozzászámítjuk az államsegélynek e célra fordított felerészét 6800 frtot, a közadakozásból begyűlendő csak 400 frtot, az egész évi gyarapodás tesz 9600 frtot. Hogy 10,000 frt legyen, vissza kell még tartani az államsegély másik részéből 400 frtot.

Ha jól emlékszem, a házipénztár-alap 300,000 frtra volt tervezve. A fennebbi számítás szerint 20—22 év alatt meg lesz a 300,000 frt. Adja Isten.

A javaslatba hozott eljárás törvénynyé emelése által ki lenne kerülve a gyűjtéssel járó sok kellemetlenség, s mégis az egyházkerület minden tagja járúlna — és pedig egyenlő összeggel — a célhoz. Terhelve sincs általa a nép, mert még a napszámos is zugolódás nélkül megfizetné úgy konfirmáltatása alkalmával a 20, mint nősülése alkalmával a 60 krt.

Államsegélyért beadott 8 folyamodvány. 7 ajánlattal fölterjesztetett, 1 pedig — nem lévén fölszerelve — visszautasított.

A szebenmegyei népnevelési bizottságba egyházmegyénk részéről megválasztott Szilágyi Gyula gymn. tanár, tanügyi előadóknk.

Eláttatott még néhány ügy, melyeknek közlését, mivel nem közérdekűek, feleslegesnek tartja a gyűlés folyamára helyettesített

J—ő.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 46-ik számában Viski K. Bálint „Házasságügyi zürzavarok“ feliratú vezércikkében ezt mondja:

Féltett egyházi szervezetünknek ezer meg ezer-féle a baja, de majd segíteni fog rajta a nagy zsinat. Tehát mostanában hozzuk napfényre kivált azon bajainkat, melyek házassági ügyeink körül előfordulnak. Hiszen a legfigyelmesebb tanár, a legjobban ellátott iskola sem képes az élet minden egyes esetére alkalmazható szabályt felmutatni. Történt, hogy olyan férfi és nő, kik köztudomás szerint éveken át folytattak házastársi viszonyt, egyik halálos betegsége alkalmával törvényesen kívántak összekelni. Kivánták ezt gyermekeik jövője érdekében is. A lelkész, kinek kihirdetés vagy dispensatio nélkül nem szabad esketni, kénytelen volt végig nézni, míg a haldokló kétségbe esve, reméytelenül hunyta be szemét, és itt hagyta ártatlan gyermekeit, mint „nem törvényeseket.“

Az osztrák polgári magánjognak van e tekintetben határozott intézkedése, mely így szól:

„A kihirdetésre nézve sürgetős körülmények közt a kormányzék vagy a kerületi hatóság, és midőn valamely bebizonyított közellelvő halálveszély halasztást nem enged, a helybeli előljáróság is teljes fölmentést adhat; a jegyesek azonban tartoznak hitet tenni arra, hogy házasságukat gátló semmiféle akadály előttük tudva nincs.“ Egy udvari rendelet szoros felelet terhe alatt hagyja meg az előljáróknak, hogy a fentebbi esküt okvetlenül megkivánják és a fölmentési engedélyben megemlitsék, hogy az eskü valóban letétezt. A régi papok ez intézkedést követik. A józan ész, igazság és ember szeretet mind e mellett szól.

A zavart az új büntető törvény még fokozza, két havi börtön és 300 frt pénzbírság büntetést szabván azon lelkészre, ki vegyes házasságok kötésénél becsületstzót kér arra, hogy a gyermekek a kath. vallásban fognak neveltetni mind. Ennek folytán határozta a hath. klerus a múlt tavaszon, hogy a törvény előtt ugyan meghajol, de a vegyes házasságok ünnepélyes megáldásától távartartja magát. Csudálatos dolog, hogy az efféle bajok mellett is késik a polgári házassági törvény.

A házassági ügyet még zavarosabbá teszi a belügyminiszter azon rendelete, melyszerint a lelkészek a gyermekek törvényes vagy törvénytelen voltát úgy állapítsák meg, hogy minden keresztelekor kérjék elé a házassági levelet vagy más e nemű igazoló iratot. A fővárosi bábák, kiknek már meg van hagyva, hogy a keresztelelésre vigyék ezt az

írást, az illető anyakönyvvezetőtől kéri, ki rájuk sem hallgat, vagy pedig kéri munkája díját. A dologból huzavona lesz, és a végén rendelettel fogják kötelezni a lelkészakat az ilyen igazolványok ingyen kiállítására.

A „**Protestáns Hetilap**“-ban Görömbei Péter, A lelkészképzés kérdéséhez“ című cikkében így szól:

A modern társadalom higgadtabb, mélyebben látó és komolyan gondolkozó része hovatovább nagyobb igényekkel lép fel a lelkészképzés iránt. Es nem ok nélkül! Ilyen igény pl. hogy ezután lelkészeink a modern gazdaságat elemeire és élő nyelvekre is taníttassanak.

Mindkét óhajítás sok jogosultsággal bír. De a tudományos képzettség mellett nélkülözhetlen, kivált falusi papjainknál a gyakorlati életbölcselem, a jó bánásmód, tapintat és mozgékonyosság. A ref. pap a szónoki előadásban is igyekezzék magát gyakorolni, hogy a szószéken otthon legyen. Erre az iskola falain belől nagysúlyt kell fektetni. Az itjak elé e téren igazi utánzásra méltó, remek szónokokat kell állítani, kik mintául szolgálhatnak, mert az első benyomásnak roppant nagy hatása van.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. nov. 20-án.

— Az „**Egyházi és iskolai Szemle**“ közlebbi számában Lőte Lajos, tanár úr a Biró Miklós-féle ügyben felvilágosító s helyreigazító észrevételeket közöl a Szemle, az Ellenzék s a mi lapunk e tárgyban hozott közleményeire. A mi minket illet, egyszerűen annak kijelentésére szorítunk, hogy e sajnós ügy részletei felől mi tájékozottsággal nem bírhattunk, s így a megjegyzést adtuk, a hogy vettük, s örülni fogunk, ha az előjáróságnak s az igazgató tanácsnak sikerülni fog a kérdést rövid idő alatt tisztázni, és pedig vajha úgy tisztázhatnák, hogy elmondhassuk: a tanoda anyagi kárt nem szenvedett!

— Az országos magyar képzőművészeti társulat nagy kisorsolást rendez a legjelesebb hazai művészek alkotásai-ból, hogy a műcsarnok építése által magára vállalt terheket törleszse, s mielőbb osztatlan erővel láthasson közvetlen céljainak: a hazai művészet fejlesztésére és fölvirágzására irányult feladatának teljesítéséhez. A kisorsolásra szánt művek között számos nagybecsű darabbal találkozunk, melyeknek értéke meghaladja az 1000 és 2000 forintot, sőt van olyan is, melynek értéke 5000 forint. Munkácsy Mihály, Zichy Mihály, Wágner Sándor, Benczur Gyula, Lotz Károly, Székely Bertalan, Mészöly Géza, Ligeti Antal, Telepi Károly, Böhm Pál, Brodszky Sándor, Orlay Soma, Keleti Károly, Barabás Miklós, Vastagh György, Pállik Béla, Haám Antal s rajtok kívül még a festők egész sora képviselve van, nem hiányzanak a legfiatalabb tehetségek sem, minő Greguss Imre, Paczka Ferencz, Spányi Béla, Tölgyessy Arthur, — úgy, hogy a kisorsolásra kerülő művek együttes értéke 40,000 frt összeget felülmúl. Közönségünk, mely a szellemi munkálkodást saját hivatásánál fogva is különösen tudja méltányolni, kedvező alkalmat szerezhet igazi műkin-csek megszerzésére, s jól teszi, ha a sorsolásról nem marad el. Egy sorsjegy ára csak egy forint, mely összeg Budapestre az országos magyar képzőművészeti társulat titkárságához (Sugárút, műcsarnok) küldendő. Mutassa meg a közönség, hogy nem hiába hangzanak el a sajtó legjelesebb munkásainak felszólalásai, buzdításai, hogy a mikor a megyék és városok a szép fejlődésnek indult művészet pártolására versenyezve szavaznak meg nagyobb összegeket, a magánosok sem maradnak el annak istápolásában. A kinek nincsen sorsjegye, forduljon a titkársághoz, a ki pedig sorsjegyet kapott, igyekezzék azokat eladni. A kockázat nem

nagy, az áldozat csekély, a sorshuzás napja — de c z e m b e r 15-ike — közeledik. Ne is riadjon vissza senki attól, hogy a társulat, kezelési könnyebbség miatt és régibb szokásához ragaszkodván, egyes jónevű hazafiakhoz, vagy értelmesebb és jobb módú családokhoz a fővárosban és a nemzet kulturális haladása iránt ép oly melegen érdeklődő vidékre több sorsjegyet egy csomagban küld szét. A küldemény átvétele korántsem kötelez valamennyi sorsjegy megtartására. Csak mindnyáját ne küldje vissza senki, legalább egygyel kínálja meg szomszédját, s az elfogyott sorsjegyek helyébe egy kis levelező lapon följegyzett két szónyi felhívásra szívesen küld új készletet köszönete kíséretében a társulat titkári hivatala. A zaklató titkárság mögött áll az ügybuzgó társulat; a társulat mögött a felvilágosodott nemzet támogatására úttal hazai művészet; a művészet mögött pedig legnemesebb törekvéseink, legmagasabb nemzeti aspirációink egész összege. Ha úgy tetszik: a haza jövője.

— **Jótékony célú adakozás.** Országgyűlési képviselő tekintetes Szikszai Lajos, zilahi ügyvéd úr, sz.-sámsoni birtokos és neje sz. Nagy Ágnes ő nsga a szilágy-sámsoni ev. ref. népiskola tanítói fizetés javítására egy 350 □ öl területű tőkeletesen befásított és legjobb karban lévő szőlőt méltóztattek adományozni. A kegyes adakozóknak ezen s még több ehhez hasonló, iskolánk szellemi ereje előmozdítására czélzó példás tetteikért, úgy az egyházköztség minden egyes tagja, mint annak lelkésze és tanítója leghálásabb köszönetünket nyilvánítjuk. Sz.-Sámson, 1880 év november hó 11-én. Makkai Dániel, ref. tenítő.

— Vettük a „**Vasárnap**“ című evangéliumi hetilap 6-ik számát. Tartalma a következő: Isten a mi óltalmunk. Ivánka Sámuel. — Párbeszéd. Könyves Tóth Kálmán. — Jézus és a beteg. Tompa Károly. — Érdeklődjünk jobban egyházi és iskolai ügyeink iránt. Kiss Mihály. — Állítsunk vasárnapi egyesületeket. B. Rezső. — Tengerész és polgár. Szabó József. — Apróságok: Hol szerzik a gubát? Egy szegény nő. Adott szó. Gordiusi csomó. Egy anya. Egy haladókló korcsmáros. — Felelős szerkesztő és lap tulajdonos: Czelder Márton. Főmunkatársak: K. Tóth Kálmán és Láng Adolf. Előfizetési ára: egy évre 2 frt. Egyes szám 4 kr. Ajánljuk t. lelkésztársaink becses pártfogásába e derék vállalatot.

— **Megjelent a „Magyar Lexikon“** 66 és 67-ik füzetete; amaz mellékletül Budapest műépítményei közül a vámpalota, ez pedig egy felülsapó vizkerék és a Henschel-féle porgetyű képét hozza.

— **A strassburgi biblia terjesztő társulat** múlt hó 31-én ülte meg évenként tartani szokott ünnepét. Imádságot Haerter és egyházi beszédet Lambs lelkész mondott. A társulat a múlt évben, mely működésének 63-ik éve volt, 899 bibliát adott el, melyből 478 teljes volt, 421 pedig Új-Testamentum részint a zsoltárok könyvével, részint a nélkül. Az összes bevétel 7208 frk (melyből a múlt évre 2005 és a megelőző évekre 5203 frk esik) és a kiadás 2653 frk volt.

— **Ausztráliában a Wesley hitterjesztő társulatnak,** a mely jelenleg már teljesen önálló, a múlt évben 380 ezer frk bevétele volt, melynek nagy részét a Barátság, Samoa, Fidschi és Ratumah szigeteken alapított új egyházak szolgáltatták. A társulatnak jelenleg 49 központi állomása, 1027 egyháza és 344 ideiglenes temploma, 19 európai hitterjesztője, 72 belföldi lelkésze, 47 catechistája, 6400 rendszer- és segédtanítója, 2752 világi szónoka, 32,723 methodista egyház tagja, 125 ezer hallgatója, 43,890 hétköznapi és 46,705 vasárnapi tanulója van.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztési és kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi és anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félésre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Temetés sir nélkül. Gönczi János. — Az er-
kölcseivel természet szerű útja. (Nagy Lajos n.-enyedi ref. tanár
székfoglaló beszéde.) (Folytatás.) — Felvilágosító nyilatkozat. Zeyk
Károly, főgondnok. Keresztes József, előlj. jegyző. — Az áll. ig. ta-
nács r. üléséből r. t. — Vidéki élet: A n.-sajói káptalanból.
(Őszi közgyűlés.) Harinai. — Egyházi lapszemle. — Különfélék.

TEMETÉS SIR NÉLKÜL.

Koronka, 1880 nov. hó.

Valamint ott van a szívben a szeretet, ép úgy föl-
támad abban a kegyelet érzése is azon kedves lény iránt,
ki már csak emlékezetben lehet a miénk. S épen azért,
mert a kegyeletet a szeretet nemes érzése szüli, vissza-
borzad az ember minden olyantól, a mi azt sérti. Jól
esik tudnunk, hogy kedveseink háborítás nélkül nyugosz-
nak a csendes sírgödörben. A kegyelet állítja elő a pom-
pás sirboltokat, mintha ez által a halott nyugalomát szeb-
bé akarná tenni; ez hozta elő és ez tartja fenn azon in-
tézményt, mely által a holt testet az elrothadástól hosszú
időre meg lehet menteni; ez tartotta fenn régen azon
szokást, miszerint a balzsamozott halottat az élők maguk
között tartották a szobában sok ideig, sőt hogy még éke-
zés közben is az asztalhoz maguk mellé helyezték. Szó-
val a kegyelet azt sugalja, hogy halottainkkal a lehető
leggyöngédebben bánjunk és azokat minden sértés nélkül
egyenesen karjainkról adjuk át a siri nyugalomnak. Ezzel
szemben különösnek tűnik fel azon újabbkori nézet, mi-
szerint a halottat a sirba temetés helyett czélszerűbb égő
kemenczébe helyezni, hol rajta a megsemmisülés proces-
susa pár óra alatt véghez megy.

Ezen nézet pártolói a tudományra hivatkoznak, és
azt mondják, hogy a holttestekkel megrakott temető ká-
ros befolyással van az egészségre, a mennyiben az ártal-
mas kigőzölgés 10—12 lábnyi mélységből is felhatol a
föld színére. A rothadás folyama alatt kiváló szénsav,
köneny, légeny stb. a sirhalmok alól feljutva, egészségté-
lenné teszik a levegőt, melynek amúgy is csak nagyon
csekély részét teszi az éltető éleny. A test rothadása meg-
fertőzteti magát a talajt, meg a vizet. A egészséget rontó
méreg a talajból fölszívódik a növénybe, s a növényből,
mint tápszerből, átmegegy állatba, emberbe. Hasonlóképen
a megmérgezett víz is állathoz, emberhez jut el, mert

elszívárogván a völgybe, ott valamelyik kútnak kerülhet
medrébe, honnan italul kimeritik.

Továbbá azt mondják, hogy a halottak megégetése
nem is új ötlet, nincs miért oly nagyon visszaborzadni
tőle. A régi görögök és rómaiak máglyán égették meg
halottaikat, s néha még asbest-fonalba takarták, hogy a
test hamva a máglya hamvával ne elegyüljön össze. Az-
tán amúgy sem mindenik nép temeti a földbe halottjait.
Vannak, kik a tetemeket sirba eresztés helyett magas hely-
re teszik, fákra vagy dombokra, s Isten szabad ege alatt
hagyják martalékkul a ragadozó madaraknak, vagy más ál-
latoknak. Hátha még ehhez hozzágondoljuk, hogy azok
közül is, kik a megmérhetetlen tengert választják műkö-
désük színhelyéül, mily keveset takarnak sirhant alá! Ha
a száraz földtől messzi távolban rengő hullámok hátán
elbunyik a matróz, társai viitoria-vászonba takarják, nehe-
zéket kötnek reá és alábocsátják a hullámok közé, hol
talán egy következő pillanatban valamely éhes czápa fal-
ja fel. Sőt a rajongó indus önként öli magát a Ganges
hullámaiba.

A tetemégetés általánossá tétele felett formális ta-
nácskozások folytak ez előtt több évvel Angliában, később
Olaszországban, de siker nélkül. Két oly nehézséggel kel-
lett megküzdeniök, melylyel szemben erejük megtört.
Egyik nehézség az volt, hogy az ily kemenczéknek, me-
lyek műertelemmel készített különös berendezést kívánnak,
előállítására felette sok költségbe kerül. De ezen még vala-
hogy tudtak volna segíteni, azonban a másik nehézség
előtt teljesen meg kellett adni magukat. Ez az volt,
hogy akarattjuk valóítására törvényes szabadalmat nem
nyertek. Mindazonáltal ez eszme pártolói abban biznak,
hogy idővel a jogi akadályokat is legyőzhetik. Ezen
eszme népszerűbbé tétele végett felhozzák, hogy ez is
épen úgy össze lehet kapcsolva vallásos szertartással,
mint a most szokásban lévő temetés, természetesen azzal
a különbséggel, hogy a pap áldása után a sir helyett izzó
kemenczébe bocsátják a koporsót, s a gyászolók kedve-
seiknek az ily kemenczéből visszanyert hamvait akár egy
edénybe zárva megőrizhetik a szobában, mint drága em-
léket, akár pedig eltemethetik a rózsabokor tövébe, vagy
a szomorúfüz csüggedt ágai alá, hol tetszés szerinti gon-
dozásal ápolhatják a hamvakat rejtő kicsiny helyet.

Ha kérdésbe tesszük, hogy vajjon nem lenne-é ártalmára a koporsó földbe temetésének kiküszöbölése a vallásnak, mely azt mondja: por vagy és porrá kell lenned, (I. Móz. 3. 19) az ember úgy, mint a barom, porból való és porrá leszen (Préd. 3. 20.): feleletül határozottan mondhatjuk, hogy kellő megértetés után ez intézménynek a vallásra rontó hatása nem lenne, mert a bibliának imént idézett szavaiban nem a vallás alapigazsága, hanem amaz örök, megmáshatatlan törvénye van kimondva a természetnek, miszerint az ember is alá van vetve az elmulásnak. Utóvégre is a tudomány szemüvegén nézve a dolgot, a porrá levés a sirban nem történik másként, mint elégetés által, mert a rothadás nem egyéb lassú elégetésnél. A különbség csak az, hogy a tetemégetésnél pár óra alatt történik meg, mi a sirban csak évek múltán következik be.

Nem vallási, hanem egészen más tekintetek játszanak bele abba, hogy ezen eszmével rokonszenvezni nem tudunk. Egyfelől a gyöngédségre indító kegyelet, másfelől a századok óta fennálló szokás sokkal erősebb gyökeret vert, semhogy azt könnyen kitépni lehetne. A mi természetellenes, nincs abban semmi vonzó. Ha már meg kell lenni, kevesebb borzalommal tesszük halottainkat csendes sirba, mint sustorgó kemenczébe. Úgy tetszik, mintha azt, a ki már a nyugalomé, egy újabb kinzásnak, kegyetlenségnek tennők ki, s mintha félnénk, hogy feljajdul az inquisitori műtét alatt. E tekintetben a tudomány álláspontján is nehezen tudja meggyőzni az ész a szívet. Tudjuk, hogy a víz nagyítóüvegen nézve, millió meg millió féregtől hemzseg, s mégis jobbizúen iszunk ki egy olyan pohár vizet, melyet még nagyító üvegen nem láttunk, gondolva, hogy hátha abban nincsen annyiféreg. Tudjuk, hogy a sir is hamuvá válás helye, de minthogy a megsemmisülés ott nem egyszerre és általunk nem tudott időben történik, úgy jó nekünk, hogy jobb a koporsónak sirba szállani. Bármint halad is a tudomány s bármennyire hangoztatja is a maga követelményeit, de hogy a tetemégetés eszméjét népsz-rúvé tegye, ahhoz más idők és más emberek kellene. Legyen hát ezen eszme továbbra is csak az övé, gyakorlatba vétele pedig a — külön-czöké.

Gönczi János.

Az erkölcsi nevelés természetszerű útja.

(Nagy Lajos, n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.)

(Folytatás.)

A szülőknek szent kötelességök, a mennyire részint a gyermek értelmi fejlettsége, részint a cselekedetek minősége, részint a családi viszonyok megengedik, elevenen éreztetni a gyermekkel magaviseletének természetes következményeit már az iskolás évek előtt. Alkalom e végre nem hiányzik.

Ákárhány gyermek van például, a melyik soha sincs

készen a kellő időre; mindig késedelmezik, pontatlan egy vagy más apró dolgában. Ezen hibából nagyon könnyű őt kigyógyítani. Az apa például sétát vagy kirándulást rendez koronként valamely szép helyre, vagy az anya kedves társaságba igéri vinni a gyermekeket, — előre kijelentvén, hogy a kitűzött időre mindenik gyermek készen legyen. Legelső alkalommal meglehet, hogy a különben mindig készületlen gyermek is sorba áll, de előbb-utóbb egyszer csak elfeledi a készüldést gyermeki könnyelműsége folytán, s mikor a többiek már indulnak, neki csak akkor jut eszébe az egész dolog. Észszerű eljárás ilyenkor az, hogy az apa, illetőleg anya a többi gyermeket viszi, a készületlent pedig szó nélkül otthon hagyja, kire aztán a hon maradó másik szülő ügyel fel. Ezen felügyelet azonban nem állhat a sétálás vagy kedves társaság gyönyörétől gondatlansága miatt elesett gyermeknek mulattatásában, sem abban, hogy az ő kellemetlen helyzetét plane érzéki élvezetékkel igyekezzünk feledtetni, mert az ekként nyújtott s többé-kevésbé még inye szerint való kárpótlás merőben elvonja a gyermek figyelmét helytelen magaviseletének természetes következményeitől, és így azt fogja meghiúsítani, a mit épen elérni akaránk. Ellenkezőleg: a másik szülő tartsa ugyan folyvást szemmel a hon maradt gyermeket, de ne foglalkozzék vele, őt mulattatni, helyzetének kellemetlenségét feledtetni semmi módon ne iparkodjék, hanem lásson rendes vagy különös napi teendői után, kijelentvén előtte jóindulatúlag ugyan, de azért határozott nyugodtsággal, hogy neki is, meg a cselédnek is dolga lévén, vele foglalkozni, őt mulattatni nincs idejük. Ez az elhagyatottság aztán igen természetesen még fokozni fogja a gyermek képzeletében a sétálás vagy kedves társaság ama gyönyörét, melyben testvérei részesülnek ugyanakkor, midőn ő majdnem egészen elhagyatottnak érzi magát oda haza, figyelme egészen az elveszett gyönyörűségre, elhagyatott állapotára és előző gondatlanságára fog irányulni. Mi természetesebb már most, mint az, hogy a mindig készületlen, mindig pontatlan gyermek is, ha pontatlanságának okszerű következményeit ily eljárás mellett, — mintegy a természeti erők csendes és kérlelhetetlen fenytéseit utánozva, — mindannyiszor éreztetjük a gyermekkel, csakhamar be fogja látni, hogy valamely gyönyörűség elvesztését egyedül saját pontatlanságának köszönheti. És ez megbecsülhetetlen eredmény, a minőt sem pirongatással, sem testi fenytékekkel elérnünk nem lehet. Mert a gyermek érzi ugyan, még pedig nagyon is fájdalmasan érzi az ő pontatlansága és szülőjének haragja közötti összefüggést, s ennek következtében talán alkalmazkodni fog, sőt meg is javul, de nem érti meg, — a mi fő, — a maga cselekedetének valódi természetét, nem látja át, hogy miért helytelen hát az ő magaviselete, csak azt érzi, hogy magaviseletéért porul járt, és csak azt tudja, hogy ha ismét porul járnai nem akar, alkalmazkodnia kénytelen a szülők akaratához. Míg tehát amaz előbbi eljárás mellett a gyermek magaviselete belátáson és bizonyos mértékű meggyőződésen, — az utóbbi mellett pusztán a szülői akaraton és vaskényszerűségen fog nyugodni. Még oktalanabb ennél is az olyan szülők eljárása, kik a felvett

esetekben nemcsak megvárják a pontatlan gyermeket, hanem még kérve kérik a készülődésre. Felforgatása ez a természet rendjének és az észszerűség minden törvényének!

Vegyünk más esetet! Ha a már értelmesedni kezdő gyermek pajkosságból ugyan, de azért teljes öntudattal talált nem igazat mondani, ezen cselekedete helytelenségéről legjobban azzal győzhetjük meg, hogy a mint legelső alkalommal valamit mond, avagy elbeszél — még ha igaz volna is, — nem adunk hitelt szavainak, sőt barátságtalanságot mutatunk irányában. Ez a bizalmatlanság megdöbbeneti és gondolkodóba ejti a gyereket; önkénytelenül is összeköti az ismételt tapasztalt bizalmatlanságot és hidegséget az ő korábbi, emlékezetében nagyon is eleven nem-igazmondásával; a kettő között szoros összefüggést ismer föl, és megérti az ő cselekedetének helytelenségét, természetesnek találván, hogy a ki egyszer hazudott, annak hinni sem akarnak. De az a gyermek aztán, ha igazmondásával a szülők bizalmát és szeretetét ismét megnyerte, többet hazudni nem is fog. A testi fenyték ilyen esetekben legfennebb óvatossá tenné a gyermeket, de magát a cselekedet természetét alig-ha megértetné.

Axárkányszor megtörténik a családi életben, hogy egyik-másik gyermeket a szülő valami szivességre, szolgálatra kéri föl, de az durczásan megtagadja. Sok szülő ilyenkor durva kifakadásokban, sőt testi fenytékben érozteti a gyermekkel magaviseletének helytelenségét. Ebből azonban csak annyit tanul, hogy ha valamire kéri, azt tennie kell, különben porul jár, de magát a helytelen magaviselet valódi természetét nem érti meg, annyival inkább, mert a kérés alkalmával talán neki is, — legalább az ő felfogása szerint, — fontos tennivalója volt, s ennél fogva a szülői bánásmódot mindenkifelett igazságtalannak, sőt szeretetlenség jelének fogja tekinteni. Ellenben nagyon is megérti a cselekedet természetét akkor, ha a szülő nem erőlteti a dolgot, hanem maga teszi meg azt, a mire a gyermeket fölkerde volt, kifejezván egyúttal meglepetését, sőt megbotráncozását a gyermek helytelen magaviselete fölött; és a mint legközelebb ő fogja kérni a szülőt valami szivességtételre, a szülő is viszont kereken és hidegen megtagadja a maga szivességét. A szülőnek ezen szokatlan magaviselete okvetetlenül eszébe juttatja a gyermeknek az ő korábbi hasonló természetű magaviseletét; a kettő között természetes összefüggést ismer föl, és belátja, mennyire helytelen vala az ő magavisele. És nincs rá eset, hogy az a gyermek a szülőnek második vagy harmadik kérésére hasonló magaviselettel feleljen, sőt még ő fogja keresni az alkalmat, hogy szülőjének szolgálatokat tehessen, s ezek által annak viszontszivességét a maga számára biztosíthassa.

A cselekedetek természetes következményeinek ilyen nyugodt és szenvedélytelen módon való éreztetése már az 5—6 éves gyermekkel is könnyen megérteti az egyes cselekedetek természetét. Átlátja ugyanis, hogy a jó magaviseletet személyes kényelem és jóllét, — a rosszat ellenkező kíséri. Szivesség viszonos szivességet, durvaság hidegséget, durva szeretetlenség idegenkedést, igazmondás bizalmat és

becsületet, hazugság bizalmatlanságot és tartózkodást, tisztaság és rendesség szeretetet és becsületet, az ellenkező kevésre becsületet szül; a pontatlanság valami gyönyörtől fosztja meg, a pontosság ellenben gyönyört biztosít számára. S mert ezeket átlátja, rendre-rendre mind erősebben meggyőződik a felől, hogy a mit a szülő akar, az valóban jó, és a mit nem akar, az valóban rossz. És e percztől kezdve a jót vagy rosszat nem pusztán a szülői akaratnál és a szokás erejénél, hanem már meggyőződésénél fogva fogja cselekedni, illetőleg kerülni. E ponton őt már eszes lénynek is mondhatjuk, mert cselekedetei öntudatosak.

Felettből tévednénk azonban, ha a természetes következmények éreztetését az erkölcsi cselekedeteknek nagy körére, vagy csak a kis gyermek helyes vagy helytelen magaviseletének mindennemű nyilvánulásaira is kiterjeszthetőnek vélnők. Így p. o. a szeszélyesség, hiúság és makacosság olyan hibák ugyan, a melyeknek a felnőttek életében mindig megvannak a magok természetes következményei, de azért a következményeket a kis gyermekek szeszélyes, hiú cselekedeteivel és makacs magaviseletével szemben feltüntetnünk nem lehet, mert ezen hibák vagy a gyermeki organismus beteges voltából, vagy oktalan nevelői bánásmódból erednek. Ha az első eset áll, akkor a javuláshoz vezető utat az organikus bajok elhárításával kell egyengetnünk és előkészítenünk, ha pedig az utóbbi, akkor az értelmes szülői akaratnak kell érvényesülni. Vannak továbbá erkölcsi cselekedetek, a melyeket nemcsak megértetni nem lehet, de még gyakoroltatnunk sem tanácsos a kisedet korában, minők az adakozási és jótékonyági cselekedetek. Ha a kis gyermek ösztönsszerűleg adakozik, ám legyen! csak ne erőszakoljuk a dolgot! Vannak végre erkölcsi cselekedetek, a melyeknek ismeretébe szintén nem avathatjuk be a gyermeket a következmények feltüntetése által, de azért a szülői parancs hatása alatt ugyancsak gyakorolnia kell. Ilyen a becsületesség erénye, mely tiszteletben tartja mások tulajdonjogát. Minél kisebb a gyermek, annál kevésbé értheti meg a becsületes cselekedetek természetét, mert az önszeretet és birtokba vevés ösztöne akkora benne, hogy maga körül mindennel szabadon akar rendelkezni, mielőtt csak sejtelve is volna a tulajdonról. A tulajdonról némi sejtelve csak akkor kezd lenni, midőn különbséget tesz az „én“ és „te“ között. A mint a gyermek a fejlettségnek ezen fokára jut, azonnal különbséget tesz az enyim és tied, a saját és idegen tulajdon között is. Eléggé bizonyítja ezt azon gyakori tapasztalat, hogy a gyermek nagyon is érzi, sőt határozottan meg is itéli, ha irányában a tulajdonjogot megtámadják. Ösztönei azonban sokkal hatalmasabbak, hogy sem magától másoknak hasonló tulajdonjoga iránt tiszteletet érezhetne és gyakorolhatna. E tekintetben értelméhez sem fordulhatunk a gyermeknek. Épen ezért a becsületesség erényének ápolása az iskolás évek előtt csakis abban állhat, hogy lehetőleg minden egyes esetben tartassuk meg a gyermekkel a saját és idegen tulajdon között általa is érzett különbséget. A gyermeknek ne legyen szabad minden dologgal egyformán bánni. A mi az övé, p. o. játékszer,

azzal hadd töltse kedvét akadálytalanul, s a mi másához tartozik, azt el ne dobja, tetszése szerint el ne rontsa. Ha a magáéval kiméretlenül bánt és elrontotta, a kár tanítsa okosságra, lakoljon azzal, hogy nélkülözzen, és a máséhoz ilyenkor még kevésbé legyen szabad nyulnia, — a tulajdonos szives beleegyezése nélkül. Nem-családtagok tulajdonaival szemben pedig még szigorúabban kell megtartatnunk a tulajdonjog tiszteletét, a mi még engedelmességhez szokott gyermekekkel is nehezen megy, mert az érzéki vágyak néha oly erővel lépnek fel, hogy az engedelmesség ereje gyenge a csábítás erejével szemben. Ezért szükséges a táplálkozás szükségleteit a testi szervezet sajátosságaihoz mértén kielégíteni, s szükséges főleg nem ébreszteni idő előtt életkorhoz nem való vágyakat. Ezeket szem előtt tartva, föltétlenül érvényesüljön a szülői akarat.

Vannak tehát erkölcsi cselekedetek, melyeket a kis gyermekek ésszerűen nem gyakorolhatnak, vannak, a melyeket gyakorolhatnak, sőt gyakorolniuk is kell, de valódi természetüket megértetnünk az iskolás évek előtt teljes lehetetlen; vannak végre olyanok is, melyeket alkalmas időben könnyen meg lehet értetnünk már a kisdedekkel is. Az elsőket ne gyakoroltassuk; a második rendbelieket ellenben tegyék, illetőleg kerüljék folytonosan, szeressék, illetőleg ne szeressék pusztán csak a szülői parancs vagy tilalomnál fogva az engedelmesség alapján; a legutóbbiakat pedig gyakorolják, s illetőleg kerüljék kezdetben szintén csak a szülői parancs és tilalom folytán, később azonban már belátásukból és meggyőződésükkel kifolyólag is.

Azon nevelői eljárás, melynél fogva némely cselekedetekre nézve a gyermek értelmeseését is igénybe vesszük az ő erkölcsi képzésénél, megbecsülhetetlen jó következményeket von maga után. Egyik jó eredmény az, hogy a gyermek megértvén egyik-másik cselekedetének természetét azok természetes következményeiből, ezeket illetőleg parancsra vagy tilalomra már nincs szüksége: a jót tenni, a rosszat kerülni fogja saját akaratából. Másik jó eredmény az, hogy abból, mert belátja, hogy egynémely cselekedetei, melyeket a szülő folyvást parancsolt és tiltott, reá nézve csakugyan jók vagy rosszak, önkénytelenül is arra a következtetésre jut, hogy azon cselekedeteknek is okvetetlenül jóknak vagy rosszaknak kell lenni, a melyeket még mindig csak parancsolt vagy tilt, s melyekre nézve az ő belátásához fordítani nem hajlandó. Ez a gondolat aztán csak fokozza az engedelmesség erejét, és készebbé teszi a gyermeket a szülői akarat követésére. Harmadik jó eredmény lesz végre azon meggyőződés a gyermek részéről, hogy a szülő neki csak javát akarja, bánásmódja igazságos és következetes, minek folytán a szülő és gyermek közötti viszony is mind szívélyesebbé és bensőbbé alakul.

Egybefoglalva immár a mondottakat, az erkölcsi nevelés természetszerű útja az iskolás korig következő: A szülői akaratlan szemben föltétlenül gyermeki engedelmesség, melyre segédkezet nyújt maga a természet a csecsemő segélytelen állapotának és a szülőktől való függésnek érzetében; az engedelmesség alapján meggyökereztetése a jó és

nemes érzelmeknek a szülői jó érzület, jó példaadás és jót helyeslés által; ezen jó érzelmek megerősítése és állandósítása a folytonos és éber szoktatás által, mig nem az érzelmek hajlamokká és erős szeretetté válnak. A jó szokás ereje azonban, bár nélkülözhetetlen és egyedül valódi alapja az igazi erkölcsiségnek, egymagára még sem teszi az eszes lénynek való erkölcsiséget. Mert igaz ugyan, hogy a szokás erejénél fogva a gyermek cselekszi a jót, de — miután ezen cselekvés nem öntudatos, miután a gyermek előtt a jó azonos a szülői akaratlan — a szokás ereje csak adig biztos alap, mig közel van a vezető kéz: a szülői akarat, melyet ha nélkülöznie kellene, csak a megszokott viszonyok között állhatna meg a jó mellett, mert változott körülmények, sőt ellenséges viszonyok között a szokás nagy erejének daczára is csakhamar letévedne a jó útról. Ezért szükséges a gyermek értelmeseését is, mihelyt az a cselekedetek minőségére nézve nyilatkozni kezd, segítségül vennünk az ő erkölcsi nevelésénél, hogy a mennyire szellemi fejlettsége és a családi viszonyok megengedik, cselekvése rendre-rendre öntudatosabbá tétessék és egyéni önállóságának útja előkészítettessék.

(Folytatása következik.)

FELVILÁGOSÍTÓ NYILATKOZAT.

Az „Egyházi és Iskolai Szemle“ f. é. 45 ik számában a Bethlen-főtanoda volt ügyvéde Biró Miklós eljárása és kezelése tárgyában felmerült ügyben súlyos vádak emel a főtanoda előljárásságával szemben, melyekre nézve nem mulaszthatja el ezen előljárásság a t. közönség tudomására hozni, hogy az egész ügyállásról és minden előzményeiről részletes felvilágosítást nyújtó jegyzőkönyvi kivonatokat terjesztett föl a m. áll. igazgató tanácshoz, melyekből az egész ügy állása világosan ki fog tűnni; mindazáltal indittatva érzi magát arra is, hogy a valódi tényállást néhány szóban az érdeklődő olvasó közönség előtt is fölvilágosítsa.

Mihelyt kiderült, hogy ügyvéd Biró Miklós bizonyos végrehajtási árverésnél, a főtanoda részére, kezéhez kiáltalt egy darab 1000 ftos záloglevél és 904 ft készpénz összegből 1399 ftot és járulékait, daczára annak, hogy azt bírói letétekből, mint a főtanoda ügyvéde, már régebben kezéhez vette, az iskolai pénztárra rendeltetésének megfelelőleg be nem szolgáltatta: a főtanoda igazgató tanára, Elek Károly, jószág- és jogügyigazgatója, b. Splényi Henrik, miután a rendesen helyben lakó főgondnokkal, Zeyk Károlylyal, távolléte miatt nem érintkezhettek, személyesen kimenvén Csombordra, ott másik főgondnok b. Kemény Istvánnak jelentést tettek, ki is az igazgató tanárral és jogügyigazgatóval késedelem nélkül bejött Enyedre, s első feladatnak tekintvén a főtanodát netalánipénzbeli károsítások ellen biztosítani, a nagyenyedi járásbírósnál Biró Miklós ügyvéd, mint a főtanoda „több értékeit kezelő és számadásra kötelezett hivatalnok ellen,“ ennek nevével közösen birt ingatlan vagyónára 6000 ft föltételes összegig a főtanoda részére zálogjogi előjegyzést kért, azt szabályszerűen feljegyeztette és a bekebelezés a megfelelő ok-

mányok utólagos benyújtása által valósággal foganositva is lett, minek folytán a Biró Miklós és neje ingatlanaira a főtanoda Biró Miklóst illetőleg, csekély összegre rugó, már azelőtt bekebelezve volt, s állítólag nagyobb részint már törlesztett terhek után, Biró Miklósnét illetőleg pedig kifogás nélkül első helyen biztosítva lett 6000 frt összegig

Az előjegyzés eszközöltetése után b. Kemény István, Biró Miklóssal és nejével a Biró Miklós által kézhez vett, de pénztárra nem szolgáltatott összegről, (mely járulékaival 1600 frtra megy) egy kötelezvényt állítottatott ki, melyet azonban, miután Biró Miklós ezen kötelezvényt csak azon föltétel alatt adta át a főgondnoknak, hogy csak azon esetben szolgáltatassa át a főtanoda előljáróságának, ha ez elene bűnvádi feljelentést nem tesz, s miután ezen föltételt a főtanodai előljáróság teljesíteni vonakodott, főgondnok b. Kemény István az előljáróságának át nem szolgáltatott. A főtanoda előljárósága azonban azon meggyőződésből indulván ki, hogy neki első sorban a főtanoda realis érdekeinek biztosítása, nem pedig a bűnvádi eljárás iránti intézkedés a feladata, még első gyűléséből értesítette Biró Miklóst következő határozatáról, illetőleg feltételeiről:

„ — — c) Előljáróságunk a további szükséges lépések elhatározását és valósítását attól teszi függővé, hogy a főtanoda érdekei miként lesznek biztosíthatók, továbbá attól, hogy volt ügyvéd és főtanoda közt egy hét lefolyta (október 27 ig) minden fenforgó számadásos ügy, vagy követelés véglegesen elintézve legyen; addig is bárminemű más, általa átvett főtanodai pénzt haladéktalanul pénztárra szolgáltatasson;“

mely határozat vétele után Biró Miklós nemcsak az előírt föltételek teljesítését ígérte, hanem másnap az 1600 frtről szóló adóslevelet ő maga be is tábláztatta önmaga és neje terhére is, miről az előljáróság hátratilag értesítetett. Ezen 1600 frt bejegyzését előzte meg időközben, — de már csak Biró Miklós terhére, — a helyi kisegítő által vezetett 3550 frt követelés betáblázása, minek azonban, — tudomásunk szerint, — a helyi kisegítő szabályai értelmében csak fele és ennek járuléka, körülbelől 2000 frt, tekinthető realis tehernek.

Ezen eljárás által az előljáróság czélt is ért abban, hogy a főtanoda anyagi károk ellen a lehetőség határáig biztosítva legyen; mit is, ha rögtön bűnvádi keresetet indít vala, nem ér el, mivel ezen esetben Biró Miklós és neje se a 6000 frtről szóló okirat, se az 1600 frtről szóló kötelezvény kiállítására nem lett volna hajlandó, s így mindazok, kik most a főtanoda után vannak telekkönyvileg biztosítva, előnyt nyertek volna követeléseikkel a főtanoda követelése felett.

Ez a valódi tényállás és így értelmezendő főgondnok b. Kemény István eljárása, mely említett cikkben a gyanúsítás burkolatában adatik elő.

Ezekből világos az is, miért nem tett a főtanodai előljáróság mindjárt kezdetben bűnvádi bejelentést, s hogy a főtanoda érdekében volt csak később folyamodni birói közbejövételhez, midőn az elsőhez több hasonló esetek elő-

fordulása s azon körülmény, hogy a volt ügyvéd számadásainak és az általa felvett pénzeknek beadását a kitűzött időben, ígérete daczára nem teljesítette, s az előljáróság a volt ügyvéd kezénél lévő irományait a főtanodának a lassan folyó átadás mellett veszélyben látta, ezen újabb tények annak megtételét szükségessé tették.

Ezek szerint az előljáróság megtett mindent, mit az egyszerre felmerült kétes helyzetben az eszélyesség követelt, s biztosítást szerzett azon határig, a meddig lehető volt.

Az előljáróság, a mint ez jegyzőkönyveiből is kitészik, minden lehető megtett arra nézve is, hogy ügyvéd Biró Miklóst számadásai beadására bírja, s annak egy része be is adatott, s a számvizsgáló bizottság már készen is volt munkálatával, mikor a sajnos eset váratlanul kiderült.

Ügyvéd Biró Miklóst felhatalmazásostúl az előljáróság a gondnokságtól, a gondnokság pedig a directoriumtól örökölte, sőt a mint számadásaiból utólagosan kitűnik, még azelőtt is működött, mint ügyvéd és azon szokásos felhatalmazás állítottatott ki számára is, a milyen a rendes ügyvédi felhatalmazás.

Ezekben találta magát indítatva az előljáróság nyilatkozni, hogy a tisztelt közönségnek módja legyen a tényálladékot az igazsággal megegyezőleg megismerni.

A nagyenyedi Bethlen-főtanoda előljáróságának 1880 évi november hó 17-én tartott gyűléséből.

Zeyk Károly,
főgondnok.

Kercsstes József,
előlj. jegyzője.

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1880. nov. 14.)*

Jelen vannak: főt. Nagy Péter, elnök, b. Bánffy Dániel, Incze Mihály, Parádi Kálmán, Bodor Antal, Szabó Ádám, Deák József.

Az elnökileg elintézett ügyek tudomásul vétetvén

A szentgyörgyi Mikó-tanodánál alkalmazott tanerők, a fölterjesztett minősítvényi kimutatáshoz képest, Bodor Domokos, Jánosi Gábor s. tanári czimmal ruházatnak fő!, Böhm és Zajzon szintén, ha 2 év alatt megszerzik a tanári oklevelet.

A marosvásárhelyi tanodánál négy tanuló osztály-összevonása és a szászvárosinál egy rendkívüli tanulóérett-ségi vizsgálatra bocsátása engedélyeztetik; hasonlólag egy a kolozsvári tanodánál utólagos vizsgálatra bocsátatik, míg egy nagyenyedi tanuló ugyanily kérésével ismételtelen elutasítatik.

A nagyenyedi főtanoda végre megtevén fölterjesztését a Biró Miklós-féle ügyben: sajnosan győződött meg ig. tanácsunk az előljáróság ez ügyben tanúsított késedelméről, s épen azért korábban tett figyelmeztetései alapján, magától minden felelősséget elhárít, s az ügyet a közgyűlés elé

*) Tárgyhalmaz miatt késett.

terjeszti. Az előljáróság egyszersmind további erélyes eljárásra útasított.

A kékesi egyhk. kepemegváltásának engedélyezését kérvén: a kérelem a közgyűlési határozathoz képest csak akkor volna teljesíthető, ha a megváltási tőke központi kezelés alá bocsáttatnék.

A kolozs-kalotai esperes ellen emelt panasz áttétetik a főt. püspök urhoz.

A nagy-solymosi pap, az esperes fölvilágosítása alapján, úttasított, hogy magyar-hidegkúti filiájában végezze a vallástanítást, kötelességéhez hiven.

A nagy-enyedi egyház egy tolket vásárolván az ugyanottani tanodától: a szerződvény helybenhagyatik.

A marosvásárhelyi tanoda két s. tanárának: Lénárt Józsefnek és Lakatos Sámuelnek fizetés fölemelése iránti fölterjesztésének ellátása elhalasztatik ama tanoda jövő évi költségvetésének tárgyalásáig.

Az ügyvéd beszolgáltatván a b.-hunyadi egyházközségtől behajtott tartozási összeget, a pénz a közpénztárra útalatik, felhivatván egyszersmind a pénztárnok az össz-tartozás kimutatására.

A makfalvi székely nemzeti iskola gondnokává — n. Bothos Kálmán helyébe — a hármas fölterjesztés alapján Dósa Miklós ítélő táblai bíró neveztetik ki.

A szolnok-dobokamegyei közigazgatási bizottság továbbra is főtartván sérelmes határozatát, mely szerint fegyelmi jogot követel magának papjaink, mint iskolaszéki elnökök fölött: az egész ügy orvoslás végett a miniszter elé terjesztetik.

A szamosujvár-némethi egyhk. tankötelesei (összesen 7) a szamosujvári községi iskolába járván, az esperes felhivatik tárgyalás megindítására, ha nem volna-e czélszerű a némethi levitai állomás megszüntetésével e csekély községet Szamosujvárhoz affiliálni?

A bikfalvi iskola, az esperesi jelentés szerint, csak jövő tavasszal lévén fölépíthető: a közigazgatási bizottság értesítetik a halasztásról.

A deézi egyhk. felhivatik a Weér György-féle tartozás alapjául szolgáló szerződvény fölterjesztésére.

A bükkösi pap n. b. Kemény Ferencz elleni 250 frtnyi tőke-követelésének ügyében b. Kemény Domokos békés kiegyezésre lévén fölkérendő, a közvetítéssel Szász Béla ig. tanácsos bizatik meg.

A kolozsvári egyhk. jelentvén, hogy az árvák alapjának ez idén is fölslege marad: az egyhk. az alapítványi levél fölküldésére útasított, hogy kitisztázható legyen, ha a fölslegről nem kell-e további árvákat segíyezni?

A fűzkúti egyhk. óvást jelentvén a sajói káptalanba való kebeleztetése ellen: az esperes útasított a kérdéses egyházközségnek a szász-új-ósi egyházhhoz történt affiliál-tatása ügyében adott nyilatkozata fölterjesztésére.

A vall. és közoktatási miniszter, tett fölterjesztésre, olykép nyilatkozván, hogy a felekezetünkön lévő állami hivatalnokok egyházi adóval a felekezet által, iskolai adóval a község által róhatók meg, de a kormány nem érzi ma-

gát hivatva, hogy e tekintetben saját hivatalnokaira kényszerít gyakoroljon: újabb fölterjesztés intéztetik a miniszterhez, oly értelemben, hogy a felekezetünkön lévő államhivatalnokok kényszerűleg is meg legyenek az egyházi czélokra adóztathatók.

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

A nagy-sajói káptalanból.

(Őszi közgyűlés.)

Káptalanunk okt. 19-én tartott közgyűlése munkálataiból közlendőnek vélem a következőt:

1) A m. áll. ig. tanács f. évi 1166 szám alatt közölt azon felhívására, hogy közgyűlésünk a kerületi házipénztár gyarapításáról gondoskodjék, miután elismertetett, hogy ez ügy egyházkerületünk életkérdése, s mint ilyen elodázhatlan szükségesség, de az adakozásra leendő felhívás czélhoz nem fog vezetni: kötelességévé tétetett egyházközségeink előljáróságainak, hogy egy év lefolyása alatt legalább 3 hektoliterből álló magtárt alapítsanak, s annak évi kamatja felét tőkésítsék, másik felét pedig évenként az egyházkerületi házipénztárba szolgáltatassák be.

Káptalanunk egyházközségei az 50-es évek végén alapított magtárokból nagy összeget vettek be, melylyel nemcsak megmentették magukat a végveszélytől, hanem élhető állapotba is jutottak.

2) A tanárvalasztás kérdése tárgyában a véleményadás készítésével Szeremlei Lajos tanfelügyelő tagtárs elnökle alatt egy bizottság bizatott meg.

Közgyűlésünknek nagy örömeire szolgált, hogy az általa 2 évtized előtt fölvetett kérdés, elvégre megoldás előtt áll.

3) A taci lelkész még július végén jelentette egyházközsége előljáróságának, hogy azon babonás hitet, miszerint jégverés ellen az egész fiatalságot harangozásra kényszerítik, ellenzi, különösen azért, mivel félti az ifjúságot a véletlenül besujtható villámtól. Midőn a lelkész a templomkulcs átadását megtagadta, a kurátor a mellett, hogy gorombáskodott vele, törvénytelen választmányi ülést tartott a maga elnökle alatt, s azon határozatot hozatta, hogy még egy templomkulcsot csináltatnak, a mely nála fog állani. A kurátor ezen határozat értelmében rendes templomozás alkalmával a kulcsot elvette, s mássát vétette, a lelkészt gúnyosan értesítven róla. A közgyűlés a dékának a helyszínén felvett jegyzőkönyvből a szégyenletes valóságról meggyőződést szerezvén, gondnokot állásától elmozdította.

Különös, hogy az evangélikus egyházközség hivei felbuzdulva a példán, szintén kulcsot csináltattak a lelkész tudtán kívül és beleegyezése nélkül, hogy a jég esőt harangozás által elkergethessék. Bár egyebekben buzdúlnának a reformátusok fel, az evangélikusokat követve, kik (25 gazda) szép pap- és tanítólakot építettek, míg a 65 ref. gazda papja gyenge faházban lakik.

4) Végül még megemlítem, hogy örömmel fogadtuk elnök azon jelentését, miszerint a nm. m. kir. vallás- és közoktatásiügyi miniszter úr Kis-Budakon levita lakunkat átvette, s 300 frt fizetéssel rendszeresített államiskolát rendezett be; engedélyezte N.-Sajón is az államiskolát, azon kikötéssel, hogy iskolát ezúttal sem vásárolni, sem építeni nem fog. De mivel nekünk sincs arra való helyiségünk, s bérelni se tudunk, az iskola ügye bizonytalan időre el van odázva.

Leverőleg hatott a kedélyekre, hogy Mátéba a 125 frtos tanítói állomásra senki sem jelentkezett, a papp pedig beteges és ágyban fekvő neje ápolásával is el lévén foglalva, a tankötelesek az idén is iskolázatlan maradnak. Árván foly az ősi iskoláztatás is, 75 frt fizetés mellett 70 éves tanítójával, gyarló tantermével. Itt csak azt jegyzem meg, hogy az előbbiek Beszterce-Naszód, az utóbbiak pedig Szolnok-Dobokamegye tanhatósága alá tartoznak.

Harinai.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns Hetilap“ 47-ik számában Ecclesiasticus „Kinek van ma már joga a megválasztott lelkészt hivatalában megerősíteni?“ feliratú vezércikkében ezt írja:

A tiszántúli egyházkerület f. évi júliusban tartott közgyűlése 202 számú végzésében ez áll: „Kegyelemből megengedi az egyházkerületi közgyűlés, hogy Turgonyi Lajos volt m.-túri lelképásztor, jelenleg országgyűlési képviselő a hazában bármely ref. egyházban minden kivétel nélkül, és így M.-Túron is, ha a gyülekezet tagjainak bizalma felé fordul, megválasztható és alkalmazható legyen.“ Ezen végzés értelmében mi sem látszott természetesebbnek, mint az, hogy Turgonyi, ha épen M.-Túron is szabályszerűleg megválasztatik, az esperes által hivatalában megerősítendő. És mi történt? A heves-nagy-kúnsági egyházmege f. évi szept. hóban M.-Túron tartott közgyűlésén, tehát a választás előtt, az esperest a megerősítéstől eltiltotta. Méltán kérdésbe tehető, hogy volt-e joga az egyházmegeének ezt tenni az esperessel szemben s épen a választást megelőzőleg? Gelei Katona nálunk maig is érvényben lévő XXII kanona a megerősítés jogát határozottan az esperesre ruházza, ezen szavakkal: „A nép senkit se állíthat be az esperes beleegyezése nélkül.“ A lelképásztoroknak pedig szigorúan meghagyatik, hogy szolgálatukat, ha más egyházba hivatnak meg, az esperes beleegyezése nélkül föltétlenül meg ne ajánlják. Igaz, hogy az esperesnek kiválóbb lelkészársai véleményét ki kell kérni arra nézve, vajjon a meghívott méltó-e az új helyre? A budai kanonok az esperes jogkörét nagyon megnyirbálták, s főleg a lelkész elbocsátása és megerősítésére vonatkozó jogait az egyházmegeére ruházták át. Azonban e kanonok királyi megerősítést nem nyertek, és így az esperesek consensus adási joga, e kanonok mellett is, fenmaradt. Az 1862 ik évi aug. hóban tartott egyházkerületi közgyű-

lés által hozott lelkészválasztási szabályok is meghagyják és minden kétségen felül helyezik az esperes consensus adási jogát. Tehát az egyházmegei közgyűlés a m.-túri lelkészválasztási ügyben: 1. túllépte hatáskörét, midőn az esperest a megerősítéstől eltiltotta; 2. időszerűtlenül is határozott, mert az idézett XXII. kanon szerint is a praecipui confratres csak akkor szólíttatnak fel nyilatkozatra, midőn valaki már valamely lelkészi állomásra megválasztatott és meghívatott. Ha a consensus adás vagy megtagadás joga kizárólag és egyedül az egyházmegeét illetné is, arra egyáltalában nem volna semmi joga, miszerint alkalmazhassa eltiltó jogát azon egyénre, kire nézve az egyházkerület kimondta, hogy megválasztható. Midőn a heves-nagy-kúnsági egyházmege eltiltó határozatát hozta, holott ismerte az egyházkerület fent említett végzését, az egyházkerület tekintélyét és előjogait sértette meg, vagy legalább figyelmen kívül hagyta. Czikkirő kijelenti, hogy ha heves-nagy-kúnsági esperes volt volna, nem engedte volna consensus adási jogát az egyházmege által végzésileg előre confiscaltatni. Utolsó esetben az esperes előtt állott az út a püspökhöz, hogy az egyházkerületi ítélet végrehajtását a jobban értesítendő egyházkerületi közgyűlés megtartásáig fűggeszsze fel.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. nov. 27-én.

— A zsoboki templomépítő bizottság f. hó 7-én Kolozsvárt tartott ülésében az építés fáradhatlan buzgalmú pénztárnokának, Gyarmathy Zsigmond urnak, számadását megvizsgálván, a bevételi s kiadási tételeket s azoknak igazolványait kifogástalanoknak találta, s ennek alapján őt buzgó s lelkiismeretes eljárása elismerésével — a főntartandók főnhagyása mellett — földozta. A számadás, összeg mellékleteivel, szerkesztőségünknel van letéve s az érdeklődők által megtekinthető. Bevétel volt 2296 frt 25 kr s kiadás ugyanannyi. Megvizsgálandó még t. Mike Lajos úr számadása, miután az okmányok egy része hozzá folyt be, s jelentékeny kiadások az ő közvetítésével eszközöltettek.

— Magyarország iskoláiról vastag kötetet betöltő jelentést terjesztett e közoktatásügyi miniszter a képviselőház elé. A nagy adathalmazból kiemeljük, hogy hazánkban 1879-ben 12,882 községben összesen 15,715 népiskola volt, negyvennel több, mint a megelőző évben; 2201 községben nem volt iskola, de 1899 községből a gyermekek eljárhattak a szomszéd faluba, és így csak 302 olyan község van, melyben a gyermekek nem részesülhetnek oktatásban. Állami iskola volt 251, községi 1638, felekezeti 13,688, magániskola 238. Tanköteles gyermek volt 2.114,864, iskolába járt 1.644,803, tehát 78%; tanító volt 21,180, vagyis 231-gyel több, mint 1878-ban; a tanítók fizetése 7,050,105 frtra rugott. Gymnasiumba járt 33,672 tanuló, roáliskolába 5316, vagyis 386-al kevesebb, mint a megelőző évben. Kisdédóvó 257 volt. A jelentést bővebben is fogjuk ismertetni.

— **Felszólítás** a hazai testületekhez az iskolai takarékpénztárak érdekében. Felkértünk a következő sorok közlésére: Tapasztalván, hogy a nevezett intézmény hazánkban is napról-napra nagyobb terjedésnek örvend, hogy azt már a magas kormány is úgy erkölcsileg, mint anyagilag támogatja — minthogy már kitüntetési jutalomról is némileg gondoskodott az iskolai takarékpénztárak érdemes kezelői részére, — de a „paedagoiai társaság“ értekezlete is kimondta, hogy ezen intézmény „mint a takarékosagra való szoktatás és az erkölcsi neveléshez való czélszerű eszköz ajánlható,“ továbbá tapasztalván, hogy a múlt iskolai évben nemcsak, hogy 7300 gyermek 54,000 forintot megtakarított, hogy a szokott nyalánkságnál hasznosabbra és czélszerűbbre fordítsa, és végre tapasztalván, hogy a hazai testületek azon tisztelt tagjai, kik eddig ez intézménnyel foglalkoztak, mindnyájan igen dicsérőleg nyilatkoznak a jó hatásról, melyet ez úgy a gyermekekre, mint a szülőkre gyakorol, mindezek folytán indittava érezzük magunkat, ismét felhívni a tanítótestületek tisztelt tagjai figyelmét e hasznos intézményre. — A takarékoságnál tényleges nemzetgazdasági és nevelésügyi kincs rejlik. Általában a nép minden osztályának, de különösen az alsóbb osztálynak van erre nagy szüksége. A gyermekkortól kell erre nevelni az embert: akkor lesz legeredményesebb hatása. A mely tanító az iskolai tudomány mellett e kincset is megerősíti tanítványaiában, az kétszeresen teljesíti magasztos, hazafiúi hivatását a szellemi és anyagi nevelés által. Ismételten hívjuk tehát fel erre az illetők becses figyelmét, egyszersmind kérvén, hogy az iskola-takarékpénztárak keletkezéséről és forgalmáról szóló adatokat időnként Weisz Bernát Ferencz, kir. tanácsos urhoz, mint az isk. takarékpénztárak szakbizottságának elnökéhez Budapestre beküldeni sziveskedjenek. Budapest, november 1880. A nemzetgazdasági egylet elnöke Korizmicz László.

— **Egyszerre huszonegy új iskolai takarékpénztár.** Nem mulaszthatom el az iskolai takarékpénztár barátaival tudatni, miszerint tegnap, egy napon, 21 új helyről kértek mintákat, kezelő nyomtatványokat stb. az iskolai takarékpénztár életeléptetése végett, mely kéréseket természetesen azonnal siettem teljesíteni. Ez mind a vidéken történik, nem a fővárosban. Itt néhány tiszteletreméltó egyén kivételével még csiga lépésben halad az ügy. Ez sajnos ugyan, de jogos a remény, hogy lassankint itt is pártolásra találанд az eszme. Budapest, 1880. nov. 19-én. Weisz Bernát Ferencz.

— **Kövekező füzeteket vettük:** „Protestáns Pap“ második évfolyamának 2-ik száma. Tartalma: Eöry Szabó Gábor segédgondnok sirja felett. A józan ész és az érzelem. Egyházi beszéd. Hatotti ima. Indítvány. Lelkészi iroda. Különfélek. Szerkeztik és kiadják: Lágler Sándor és Kálmán Dezső. Előfizetési ára: egy évre 4 frt. Egyes szám ára 40 kr.— „Vasárnap“ 7-ik száma. Tartalma: Vasárnapi ének. Széles Endre. A családok átka. Szalay József. Jó szolgál! kevesen voltak hív, többre bizlak. Thomay József. Ellentmondások. Imádkozzál és dolgozzál! Láng Adolf. Apróságok. Hű volt mind halálig. Felelős szerkeztő és kiadó tulajdonos:

Czelder Márton. Főmunkatársak: Könyves Tóth Kálmán, Láng Adolf. Előfizetési ára: egy évre: 2 frt. Egyes szám 4 kr. — „Magyar prot. egyh. és isk. Figyelő“ XI-ik füzet. Tartalma: Hégel. Egy veterán tudóstársasági tag. Biblia és természet. Pápai Imre. Leendő énekeskönyvünk érdekében. Ivánka Sámuel. Missziói közlemények. I. Belmisszió. II. Külmisszió. Láng Adolf. A régiek. I. Egyháztörténelmi adat. Közli: Szilágyi Sándor. II. Bezerédi Imre kuruczvezér hatyruéneke. Latinból fordította: Szentpéteri Sámuel. Külföldi könyvészet. Alkári. Külföld. Európa. Ázsia. Afrika. Amerika. Ausztrália. Belföld. Könyv- és lapszemle. Szerkeztik és kiadja: Czelder Márton. — Pozsony sz. kir. város törvényhatóságának a magyar országgyűlés képviselőházához intézett Emlékirata a Pozsonyban föllálitandó egyetem tárgyában. A csinos kiállítású füzet tartalma: maga az Emlékirat s az Emlékirat szövegének kiegészítésére szolgáló adatok és okmányok (a cultus miniszter levele, Pozsony-város és megye válasza, ő felsége kedvező nyilatkozata).

— **Új vállalat.** Budapest, a Révai testvérek „Regényvilág magyar családi regénytár a művelt közönség számára“ cím alatt igen érdekes vállalatot indítanak meg, mely a kiválóbb eredeti regény, beszély és költészet ápolását és művelését tartja szem előtt első sorban azon vágytól vezéreltetve, hogy magyar családainknak mivelő és mulattató olvasmányt juttasson dú választékban és jutányos áron. Kiadóknak sikerült czéluk kivitelére a legjelesebb magyar írók támogatását megnyerni. A munkatársak közül legyen elég Baksai Sándor, ifj. Ábrányi Kornél, Beöthy Zolt, Bodon József, Csiki Gergegy, Endrődi Sándor, Jókai Mór, Szász Károly, Szász Gerő, P. Szathmári Károly, Tolnai Lajos és Vadnai Károly kiváló íróink és költőink neveinek fölemlítése. Előfizetési ár negyedévre 1 frt 50 kr, félévre 3 frt., egész évre 6 frt. Hetenként 3 ivnyi tartalommal jelenik meg. Az első füzet már meg is jelent csinos kiállításban, gazdag és változatos tartalommal. Ajánljuk olvasóink becses figyelmébe és pártfogásába e nagybecsű és sokat ígérő vállalatot.

— **Magyar-francia szakácskönyv.** Nélkülözhetlen kalauz minden háztartásban. Irta Dobos E. József. Kiadja: Mehner Vilmos. E mű, melyből az első füzet már elhagyta a sajtót, finom papíron, a legdiszesebb kiállításban, nagy nyolczadrétű 30 füzetben fog megjelenni. Havonként 2—3 füzet jelenik meg, egy füzet ára 30 kr. Az egész művet a szöveg közzé nyomott mintegy 400 művészi kép fogja díszíteni, ezenkívül egy pompás színnyomatú címlap és 24 gyönyörű színnyomatú műmelléklet adatik hozzá. Megrendelhető a kiadónál (Budapest, IV. kalaputca 6 szám) és minden könyvkereskedőnél. A megrendelők a kiadó sziveségéből a következő kedvezményben fognak részesülni: a) eredeti magyar olajnyomatú 6 jutalomkép (Népdal, Népmonda, Csárda előtt, Pulyka tolvaj, Batthány utolsó menete) között kettőt tetszésök szerint választhatnak, 1 frt. pótfizetés és 10 kr. csomagolási díj mellett, a másikat pedig egészen ingyen; b) Petőfi összes költeményeit pompás nagy diszkiadásban 16 frt bolti ár helyett 10 frt áron szerezhetik meg.

— **Hibaigazítás.** Múlt szám 429-ik lap jobb hasáb 3-ik sor felülről kezdve „nemességét“ helyett „szivességét“, — ugyanott 20-ik sor (alulról kezdve) „következtetést“ helyett „követelést“ olvasandó.